

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ
КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

«ПРІОРИТЕТИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
МІНІСТЕРСТВОМ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ»

Студент 2 курсу магістратури заочної форми
навчання спеціальності 281 «Публічне управління
та адміністрування»

освітньо-професійної програми

«Парламентаризм та парламентська діяльність»

Драп'ятий Богдан Євгенович

Науковий керівник

Завідувач кафедри парламентаризму, доктор
політичних наук, професор

Гошовська Валентина Андріївна

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі немає
запозичень із праць інших авторів без відповідних
посилань

Студент _____

(підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній
комісії рішенням кафедри парламентаризму від «
07» 12 2023 р., протокол № 14 .

Завідувач кафедри парламентаризму, доктор
політичних наук, професор

Гошовська Валентина Андріївна

(підпис)

Київ – 2023

До захисту
Гошовська

АНОТАЦІЯ

Драп'яний Б. Є. Пріоритети формування державної політики Міністерством внутрішніх справ України в умовах воєнного стану. – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

У магістерській роботі визначено методологічні засади і особливості формування та реалізації державної політики МВС України; встановлено вплив безпекового середовища на визначення пріоритетів державної політики МВС України та її реалізації, у тому числі в період воєнного стану; розглянуто статус і повноваження суб'єктів, що дотичні до формування та реалізації державної політики МВС України; розкрито специфіку нормативно-правового регулювання державної політики МВС України у мирний час та в умовах воєнного стану; здійснено порівняльний аналіз пріоритетів державної політики МВС України в мирний час та в період воєнного стану.

Ключові слова: державна влада, державна політика, безпекові виклики, воєнний стан, правоохоронний орган, адміністративна послуга.

ANNOTATION

Drap'yany B. E. Priorities of state policy formation by the Ministry of Internal Affairs of Ukraine under martial law. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Qualifying scientific work for obtaining an educational degree at the second level of higher education (Master's degree), field of study: 28 «Public Management and Administration», specialty: 281 «Public Management and Administration». – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, 2023.

The master's thesis defines the methodological principles and features of the formation and implementation of the state policy of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine; the influence of the security environment on determining the priorities of the state policy of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and its implementation, including during the period of martial law, was established; the status and powers of subjects related to the formation and implementation of the state policy of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine were considered; the specifics of the regulatory and legal regulation of the state policy of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in peacetime and under martial law are revealed; a comparative analysis of the state policy priorities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in peacetime and during martial law was carried out.

Key words: state power, state policy, security challenges, martial law, law enforcement agency, administrative service.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ МВС УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	15
1.1. Методологічні засади дослідження державної політики МВС України в період воєнного стану.....	15
1.2. Поняття та зміст формування державної політики Міністерством внутрішніх справ України в умовах воєнного стану.....	28
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ МВС УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	44
2.1. Основні суб'єкти здійснення державної політики МВС України в період воєнного стану.....	44
2.2. Нормативно-правове регулювання здійснення державної політики МВС України в період воєнного стану.....	55
РОЗДІЛ 3. ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ МВС УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	71
3.1. Формування та реалізація державної політики МВС України в період воєнного стану.....	71
3.2. Пріоритети державної політики МВС України в період воєнного стану.....	81
ВИСНОВКИ.....	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

МВС України	Міністерство внутрішніх справ України
ЄС	Європейський Союз
ОБСЄ	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
НАТО	Організація Північноатлантичного договору (North Atlantic Treaty Organisation)
НПУ	Національна поліція України
НГУ	Національна гвардія України
ДМС	Державна міграційна служба
ДСНС	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ДПСУ	Державна прикордонна служба України
КМУ	Кабінет Міністрів України
ЦОВВ	центральний орган виконавчої влади
ЮНІСЕФ	дитячий фонд ООН із захисту прав та інтересів дітей (United Nations Children's Fund)
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ВРУ	Верховна Рада України

ВСТУП

Актуальність роботи зумовлена тим, що після Революції Гідності 2013-2014 років, початком збройної агресії росії проти України весною 2014 року, і подальшим повномасштабним збройним вторгненням росії в Україну в лютому 2022 року – функції та завдання Міністерства внутрішніх справ України зазнавали суттєвої зміни пріоритетів відповідно до зовнішніх та внутрішніх безпекових викликів.

У 2015 році розпочалася комплексна реформа системи Міністерства внутрішніх справ України у глобальному сенсі з міліарного міліцейського центрального органу виконавчої влади до цивільного органу, який відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878 є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує **формування державної політики у сферах:**

забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг (*Національна поліція України та Національна гвардія України*);

захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні (*Державна прикордонна служба України*);

цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності (*Державна служба України з надзвичайних ситуацій*);

міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших

визначених законодавством категорій мігрантів (*Державна міграційна служба України*);

державної реєстрації (перереєстрації) та обліку транспортних засобів, приймання іспитів для отримання права керування транспортними засобами і видачі відповідних документів та інших адміністративних послуг (*Головний сервісний центр МВС*).

16 липня 2021 року Верховна Рада України підтримала кандидатуру Монастирського Дениса Анатолійовича на посаду Міністра внутрішніх справ України (*за – 271, утрималися – 44, не голосували – 32*). Після перших 50 днів на посаді Міністра – 6 вересня 2021 року для громадськості, парламентарів та урядовців було презентовано пріоритетні проєкти розвитку системи органів МВС, а саме:

- спрощення процедури надання адміністративних послуг сервісними центрами МВС;
- впровадження системи екстреної допомоги населенню за єдиним номером 112;
- створення Єдиного реєстру зброї;
- комплексний проєкт «Безпечне дитинство», що включає у себе посилення поліцейської присутності в освітніх закладах, створення інституту вихователя безпеки, осучаснення системи розшуку дітей;
- покращення правового забезпечення і заходів спрямованих на запобігання домашньому насильству;
- комплекс заходів для формування і впровадження політики безбар'єрності;
- розвиток і масштабування проєкту «Поліцейський офіцер громади» (станом на 2021 рік було 1 поліцейських офіцерів громад, а планувалося збільшити до 2 тисяч у 2022 році);
- законодавче вдосконалення і масштабування формування добровільних пожежних команд;

- розробка комплексної стратегії формування «Безпечного середовище» на підставі проведеного огляду громадської безпеки та цивільного захисту;
- боді-камери для всіх 100% патрульних поліцейських (передбачалося закупівля 6000 камер для патрульних поліцейських);
- впровадження контролю за дотриманням прав людини у відділках (Custody Records)
- збільшення кількості камер автофіксації правопорушень на дорогах;
- створення Єдиного аеромедичного простору;
- «Інтелектуальний кордон» – будівництво сучасного і технологічно розвинутого кордону із пріоритетом на розбудову кордону з росією, Білоруссю та ділянкою, яка є тимчасово окупованою частиною Молдови (Придністров'я);
- морська безпека та новий підхід до охорони кордонів;
- закупівля електромобілів для працівників поліції;

З початком повномасштабної війни росії проти України на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України "Про правовий режим воєнного стану" – Президент України підписав Указ про введення воєнного стану по всій території України №64/2022, і цей же день Верховна Рада України ухвалила Закону України від 24.02.2022 р. № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні».

Відповідно до зазначеного Указу Президента України Міністерством внутрішніх справ України спільно із іншими органами сектору безпеки та оборони України, органами місцевого самоврядування доручено запроваджувати та здійснювати передбачені Законом України "Про правовий режим воєнного стану" заходи і повноваження, необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави.

Водночас, переважна частина пріоритетних проєктів визначених у відносно мирний час (до 24.02.2022 р.) щодо формування державної політики Міністерством внутрішніх справ України, продовжується впроваджуватися у період воєнного стану, і поряд із забезпеченням безпеки та оборони держави, сприяють інтеграції України до Європейського Союзу і набуття повноправного членства у Північноатлантичному договорі.

У період воєнного стану в продовження до вищевказаних пріоритетів формування державної політики МВС України, додалися:

- врегулювання питання обігу вогнепальної зброї, яка була видана органами влади на початку повномасштабної війни росії проти України
- гуманітарне розмінування
- ураховуючи значну кількість громадян України, які виїхали закордон з початком повномасштабної війни росії проти України – розширення географії надання адміністративних послуг громадянам закордоном.
- формування та законодавче забезпечення функціонування гвардій наступу органів системи МВС
- у рамках цифрової трансформації України – переведення послуг, що надаються органами системи МВС у цифрову площину.

Україна обрала безповоротний зовнішньополітичний курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію й одним із головних чинників її прийняття до Європейської спільноти є запровадження міжнародних стандартів у діяльності державних інституцій та утвердження принципу верховенства права. Станом на грудень 2023 року повноправними членами ЄС є 27 країни, а членами НАТО 31 країна. Справедливо зазначити, що жодна держава, яка є повноправними членами військово-політичних союзів не проходила настільки складні й неординарні випробування. Набуття Україною статусу країни-кандидата на повноправні члени в ЄС у березні 2022 року та прийняття рішення Європейською Радою про початок переговорів (фактично передфінішна процедурна складова) у грудні 2023 року, і обидва етапи проходять у період повномасштабної війни росії проти України, що є свідченням правильності внутрішньодержавної

політики та солідарності цивілізованої міжнародної спільноти із Українським народом.

Ураховуючи зазначене, вважаємо, що дослідження векторів, цінностей, принципів та пріоритетів формування державної політики на шляху до впровадження міжнародних стандартів, а особливо у період воєнного стану мають вагоме практичне і доктринальне значення.

Після реалізації тисячолітньої ідеї Українського народу – проголошення і всенародне підтвердження незалежності Україною, теоретичні засади формування та реалізації МВС України державної політики розглядали у своїх працях О. С. Бакумов, О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, О. І. Безпалова, О. В. Битяк, В. О. Гацелюк, С. Д. Гусарев, С. М. Гусаров, О. М. Джужа, В. О. Навроцький, О. О. Кваша, А. М. Колодій, М. В. Костицький, Т. О. Коломоець, А. Т. Комзюк, П. П. Михайленко, В. І. Олефір, І. Д. Пастух, О. В. Скрипнюк, В. В. Сташис, В. Д. Сущенко, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, М. І. Хавронюк, В. І. Шакур, Ю. С. Шемшученко та ін.

Доктринальні та прикладні напрацювання зазначених та інших учених мають важливе наукове й практичне значення. Однак у нинішніх умовах воєнного стану актуалізується потреба у формуванні суттєво оновленої моделі реалізації державної політики органами системи МВС України, що має ґрунтуватися на апробованій вітчизняною та зарубіжною практикою системі скоординованих превентивних заходів відвернення (нейтралізації) широкого спектру зовнішніх та внутрішніх загроз і впровадженні кращих міжнародних стандартів. Зазначені положення потребують додаткового цільового й комплексного вивчення, що й обумовило обрання теми дослідження.

Метою роботи є визначення пріоритетів у формуванні та реалізації державної політики МВС України в умовах правового режиму воєнного стану з розкриттям її сутності, змісту й особливостей, розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства, відомчої (міжвідомчої) регламентації та відповідної організаційно-управлінської діяльності.

Для досягнення вказаної мети поставлено такі *завдання*:

- визначити методологічні засади і особливості формування та реалізації державної політики МВС України;
- встановити вплив безпекового середовища на визначення пріоритетів державної політики МВС України та її реалізації, у тому числі в період воєнного стану;
- розглянути статус і повноваження суб'єктів, що дотичні до формування та реалізації державної політики МВС України;
- розкрити специфіку нормативно-правового регулювання державної політики МВС України у мирний час та в умовах воєнного стану;
- здійснити порівняльний аналіз пріоритетів державної політики МВС України в мирний час та в період воєнного стану.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері формування державної політики Міністерством внутрішніх справ України та контроль за її реалізацією центральними органами виконавчої влади діяльність яких координує і спрямовує Кабінет Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України.

Предметом дослідження є пріоритети державної політики МВС України в умовах правового режиму воєнного стану.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення обумовлених нею задач використано загальнонаукові (аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування, узагальнення, моделювання, аналогія та інші) та спеціальні методи, зокрема: *діалектичний* – для дослідження етапів формування та реалізації МВС державної політики в її динамічному розвитку та кореляції з безпековою ситуацією в державі; *системно-структурний* – у межах аналізу формування державної політики МВС як складової забезпечення національної безпеки – цілісної теоретико-прикладної проблеми; *контент-аналізу* – під час опрацювання матеріалів органів системи МВС за окремими кількісними та якісними параметрами з подальшою інтерпретацією одержаних результатів; *статистичні* – для аналізу зібраних емпіричних даних, а також офіційної статистичної звітності; *історико-юридичний* – для розкриття генезису ключових етапів становлення та розвитку досліджуваних інститутів, сучасного стану наукових досліджень законодавства й відповідної практики; *формально-*

логічний – для характеристики безпекових загроз та інших чинників, що впливають на безпекову політику держави, визначають пріоритетні завдання і функції МВС України; *компаративістський* – для виокремлення особливостей доктринального розуміння специфіки формування і реалізації державної політики органами системи МВС в Україні та інших країнах, а також оцінки можливостей і шляхів імплементації позитивного досвіду у вітчизняну практику; *моделювання* – під час розроблення моделі забезпечення функціонування безпекового середовища та ролі в цьому МВС України, формулювання висновків до розділів і загальних оцінок.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі запропоновано інноваційні підходи до формування та реалізації державної політики МВС України в умовах воєнного стану з визначенням шляхів вирішення низки відповідних фундаментальних і прикладних проблем.

Найсуттєвішими з них вважається наступне:

– охарактеризовано методологію дослідження державної політики МВС України в умовах воєнного стану та розкрито її структурну побудову; встановлено, що стратегічною базовою метою функціонування системи МВС як однієї з ключових державних інституцій є реалізація на основі положень Стратегії національної безпеки України додаткових цільових заходів щодо формування в нових реаліях сучасного безпекового простору шляхом відвернення (нейтралізації) широкого спектру внутрішніх та зовнішніх загроз, розвиток координації й комунікації центральних і місцевих органів влади (між собою і з профільними інститутами громадянського суспільства), підвищення рівня організаційного, ресурсного, інформаційного забезпечення суб'єктів сектору безпеки, а також цільової підготовки кадрів відповідно до потреб безпекового середовища;

– на підставі цільового дослідження блоку нормативно-правових актів і наукових джерел визначено ключові пріоритети державної політики МВС України з урахуванням викликів сьогодення та перспектив відновлення повоєнної країни, до яких належать: система моніторингу безпеки (фото- і відеофіксація, комплексні інтелектуальні системи з потужною аналітичною

складовою тощо); безпека інфраструктури (автомобільні дороги, вулична інфраструктура, дорожній рух, реагування на надзвичайні ситуації; всі види транспорту); безпека публічних просторів (торгово-розважальні заклади; зони відпочинку); безпека освітнього середовища (поліцейська присутність у закладах освіти, запровадження посад і підготовка вихователів з безпеки); безпека територіальних громад (екстрена допомога населенню за єдиним телефонним номером, поліцейський офіцер громади, поліцейські станції); безпека масових заходів (профілактика і забезпечення правопорядку); безпека кіберпростору (захист персональних даних, реагування на кібератаки, запобігання кібершахрайству, протидія поширенню шкідливого контенту); безпека на прикордонних територіях; нова міграційна політика з урахуванням значної кількості внутрішньоопереміщених осіб та проживаючих за кордоном; протидія домашньому насильству; удосконалення сервісних послуг і поступова їх цифровізація;

– встановлено, що до специфічних пріоритетів державної політики МВС України в умовах воєнного стану слід віднести: унормування обігу вогнепальної зброї; забезпечення стабілізаційних і реінтеграційних заходів на деокупованих територіях; гуманітарне розмінування; розширення географії і засобів надання адміністративних послуг громадянам України, які виїхали за кордон; забезпечення ефективного функціонування «гвардій наступу», а також реалізація повноважень з координації розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин та вирішення інших пов'язаних з цим питань;

– розкриті повноваження суб'єктів формування та реалізації державної політики МВС України в умовах воєнного стану, зокрема Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної міграційної служби України, Головного сервісного центру МВС;

– визначено напрями імплементації органами системи МВС кращих європейських і світових практик забезпечення безпекового середовища з оцінкою перспектив та реальних можливостей їх запровадження в Україні. Відмовляючись від очевидно застарілих, невиправдано затратних і ментально

неприйнятних положень, вважається за доцільне віддати перевагу основним зарубіжним трендам з огляду на визначені керівництвом МВС України пріоритетні завдання розвитку ряду відомств під своїм кураторством. Серед зазначеного: комплексний аналіз стану, структури і тенденцій безпекової ситуації в розрізі окремих регіонів з опрацюванням прогнозів і пропозицій щодо реагування на негативні тенденції; запровадження спеціальних (цільових) програм профілактики з координацією та взаємодією сил правопорядку, органів влади та інституцій громадянського суспільства на рівнях регіону, міста й територіальних громад; формування партнерських відносин з населенням (модель «COMMUNITY POLICING»); взаємодія з медіа, у тому числі відпрацювання спільних дій поліції і представників мас-медіа, зокрема в прифронтовій зоні й на деокупованих територіях; оновлений формат боротьби з організованою та професійною злочинністю на основі методики «SOCTA» (Serious and Organised Crime Threat Assessment); запровадження інноваційних технологій у забезпеченні безпеки на автошляхах з постійним моніторингом ситуації на небезпечних ділянках і магістралях, розширення систем відеоспостереження в містах; імплементація кращих, з урахуванням національної специфіки, програм оцінювання ризиків учинення (рецидиву) домашнього насильства, побудова «інтелектуального кордону» тощо;

– з огляду на численні зміни у законодавстві запропоновано у середньостроковій перспективі вдосконалення нормативно-правового врегулювання механізмів реалізації державної політики МВС України у безпековій сфері.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що окремі викладені в роботі висновки та пропозиції використані в організаційно-управлінській діяльності МВС України:

– у *законотворчій роботі* – під час розроблення та супроводу 15 законопроектів у межах проекту «Безпечна країна» (зокрема реєстр. № 2391-IX; 2581-IX; 2658-IX; 2996-IX; 3000-IX; 3180-IX; 3232-IX та ін.);

– під час реформування Головного сервісного центру МВС (запровадження базових векторів розвитку ГСЦ МВС у посиленні безпеки дорожнього руху; запровадження цифрових технологій і засад безбар'єрності; поглиблення міжнародного співробітництва);

– у сфері організації гуманітарного розмінування (упровадження передових технологій з розмінування; розвиток цільової підготовки кадрів відповідної спеціалізації в системі ДСНС, Національної поліції України та Національної гвардії України; розширення міжнародної співпраці).

Особистий внесок здобувача. Висновки сформульовано на підставі результатів особистих досліджень і спостережень автора з урахуванням практичного державотворчого досвіду. Робота є самостійною працею; окремі проблеми державної політики МВС у період воєнного стану на доктринальному рівні висвітлені вперше; ряд визначених у дослідженні питань викладені в новій інтерпретації з урахуванням сучасних тенденцій розвитку науки, теорії і практики публічного управління.

Структура роботи. Структура роботи обумовлена її метою, завданнями, об'єктом і предметом, а також логікою розкриття теми дослідження з оригінальним викладенням його результатів. Робота складається із вступу, трьох розділів, що містять шість підрозділів, висновків і списку використаних джерел (134 найменування на 13 аркушах). Повний обсяг роботи становить 112 аркушів, з них основного тексту – 98 аркушів.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ МВС
У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

1.1. Методологічні засади дослідження державної політики МВС України у період воєнного стану

Геополітичні та соціокультурні трансформації, а також повномасштабна війна росії проти України, свідчать, що у XXI столітті питання безпекової політики та розбудова стійкості державних інституцій – мають вагомим значення для збереження суверенітету й незалежності держав та світового порядку, що встановлені після Другої світової війни. Зазначені питання актуалізують потребу визначення концептуально-методологічних засад державознавства [1, с. 10]. Між тим, розвиток сучасної науки публічного управління, що пов'язаний з глобалізаційними та інтеграційними процесами в світі та Європейському Союзі, характеризується переходом до світоглядно-методологічного плюралізму.

Зазначене обумовлює необхідність концептуального переосмислення традиційних поглядів про державно-правові закономірності розвитку політичної науки в сучасному державотворенні. Поглиблений аналіз усіх явищ, визначення подальших орієнтирів розвитку державознавства є перспективним та вагомим напрямом подальших наукових досліджень. Відтак, формування методологічної основи визнається першочерговим завданням класичної науки [2, с. 1]. Розвиток наукової методології виступає пріоритетним вектором у роботі науковців, у тому числі при дослідженнях реформування публічної адміністрації та розбудови управлінських й політичних систем в сучасній Україні [3, с. 5].

На думку В.М. Селіванова, засобом пошуку, а також запровадження ефективних соціально-правових механізмів організації та здійснення управління процесами в суспільстві виступає соціально-наукове пізнання об'єктивної дійсності, що має на меті забезпечення їх прогресивного розвитку. Об'єктивна

нестабільність існуючої соціальної дійсності, особливо в умовах воєнного стану, визначає відносність наукового знання, наукових (економічних, соціальних, політичних, безпекових, економічних та інших) прогнозів. Разом з тим, зазначене обумовлює необхідність постійного удосконалення теоретичних, а також методологічних прийомів та засобів, розвиток пізнавального інструментарію політичних наук. Вказане повинно сприяти встановленню наукової об'єктивності знань, що виникають в результаті наукової діяльності для ефективного запровадження їх на практиці [4, с. 330]. Правильне ж визначення методологічної складової при проведенні окремих досліджень, а також удосконалення відповідної сукупності методів є важливим підґрунтям результативності науково-дослідної діяльності вченого.

У разі браку методологічних засад чи їх неефективності дослідна діяльність виявляється або необ'єктивною, або марною, що призводить до необґрунтованих результатів або ж висновків, протилежних поставленій меті та завданням дослідження [5, с. 210].

Необхідність визначення методології наукового дослідження державної політики МВС України у період воєнного стану зумовлена потребою детального опрацювання сутності такого соціального явища як формування відомчої державної політики та перспектив її подальшого розвитку.

Рівень достовірності пізнавальної діяльності у дослідженні визначається мірою відповідності його результатів дійсному стану речей. Це залежить від визначення та використання правильних засобів та адекватності обраного напрямку наукового пошуку, адже правильне обрання методологічного інструментарію є важливим для наукового осмислення явищ та об'єктів в будь-якій предметній сфері [6, с. 20].

Методологія дослідження державної політики передбачає систему принципів, критеріїв, а також процедур для критичного оцінювання, опрацювання та створення політико-релевантного знання. У цьому значенні методологія дослідження державної політики пов'язана з тими формами інтелектуальної та пізнавальної діяльності, які Дж. Дьюї визначив як логіку дослідження, а саме

механізми мислення людини під час розв'язання проблем. Зазначена діяльність є ключовим елементом методології дослідження державної політики МВС України у період воєнного стану. За допомогою правильного формулювання запитання, яке до того здавалося таким, що не може бути вирішене, можливо віднайти рішення, які до цього видавались неочевидними. В такому разі слухним є думка про те, що «добре сформульована проблема – напіврозв'язана проблема» [7, с. 24]. Методологія аналізу державної політики, у межах теорії критичного плюралізму, базується на тріангуляції як стратегії отримання та розвитку політико-релевантного знання. Водночас нормативний аналіз політики зорієнтований на створення, критичне оцінювання й передання теоретичних положень стосовно значення політики для минулих, сучасних і прийдешніх поколінь» [7, с. 50].

За своєю структурою методологія дослідження формування державної політики має кілька рівнів, серед яких можливо визначити наступні:

- візіонерський або діалектико-світоглядний, який визначає стратегію, основні напрями та ключові принципи пізнання загалом (*вищий рівень*);
- загальнонауковий (або міждисциплінарний), що використовується під час пізнання певної групи схожих об'єктів (*середній рівень*);
- галузевий або конкретно-науковий, який може бути застосований для пізнання специфіки певного об'єкта дослідження (*нижчий рівень*);
- фрагментарний або перехідний, що надає можливість перейти від пізнавально-теоретичної до практичної діяльності, а також розкриває загальний порядок та форми запровадження результатів наукових розробок у практичну діяльність.

Між зазначеними рівнями методології наявні органічний зв'язок, ієрархічність, залежність і взаємопроникнення [8, с. 86]. У рамках наукової роботи конкретно-науковою методологією виступатиме методологія дослідження державної політики МВС України у період воєнного стану та порівняння її з відносно мирним часом, а саме до початку повномасштабної війни росії проти України (до 24 лютого 2022 року).

У науковій доктрині виокремлюються ознаки методології сучасних наукових досліджень, які можуть бути застосовані в цій роботі, а саме:

– вони не обмежуються використанням лише наукових методів, а включають також інші форми теоретичного пізнання через призму практичної діяльності автора;

– змістова наповненість та оптимальність використаної методології наукових досліджень залежить від ступеня розвитку окремо визначеної наукової галузі, а також характерних для неї критеріїв та нормативів оцінювання результатів досліджень;

– для сучасної науки публічного управління характерне визнання її зумовленості сучасними філософськими, світоглядними, та наукознавчими засадами, сучасною картиною світу державотворення та тенденціями його розвитку.

Враховуючи викладене, щодо предмету та завдань вивчення засад і принципів формування державної політики МВС України у період воєнного стану, слід зазначити, що методологія такого дослідження має поєднувати:

– філософські, світоглядні й соціологічні засади проведення дослідження, до яких відносяться: філософські підходи, властиві для аксіології, гносеології, онтології, філософії та антропології державотворення, теорії природного права, позитивізму, нормативізму соціального регулювання, світогляд інформаційного суспільства як постіндустріального етапу розвитку людства, сучасні концепції глобалізації та виникнення катастроф тощо;

– методологічні підходи пізнання (аксіологічний, екзистенціальний, антропологічний, потребовий, феноменологічний, системний, діяльнісний тощо);

– базові наукові методи дослідження об'єктів пізнання, а також отримання відповідних наукових знань та результатів пошуку (наприклад, методи аналізу та синтезу, діалектичний, абстрагування, дедукція, узагальнення, порівняння, статистичний, історичний, герменевтичний; метафізичний, функціональний, синергетичний, конкретно-соціологічний, порівняльно-правовий, структурний, інституціональний тощо);

– принципи наукового дослідження предмета та об'єкта (науковість, об'єктивність, історизм, усебічність, конкретність тощо).

Окреслення філософських, світоглядних, соціологічних, наукознавчих та теоретичних засад сучасних наукових розробок відносно предмета, мети та завдань визначення державної політики МВС України у період воєнного стану та порівнянні з відносно мирним періодом, визначає доцільність такої їх інтерпретації:

– сучасному світогляду характерні плюралізм ідей, а також принципів, значна інтеграція національних управлінських та правових систем, глобалізація світових процесів та інформатизація суспільства [9, с. 69];

– аксіологічні, гносеологічні, онтологічні та інші філософські засади наукових досліджень як форми світогляду та цілепокладання визначають шлях до наукового та практичного осмислення державної політики, тому будь-яке дослідження державної політики має своїм підґрунтям певну сукупність філософських засад. Потреба з позицій філософії обґрунтувати свої погляди та систематизувати вимоги притаманне науці в цілому, адже наукові висновки вимагають також і певного філософського обґрунтування, оскільки своїм корінням наука сягає глибин, які неможливо осмислити суто науково [10, с. 396];

– соціологічні засади наукових досліджень обумовлені концепціями інформаційного, постіндустріального, а також громадянського суспільства, глобалізації світу тощо, які визначають суттєві методологічні передумови вивчення державної політики як багатовимірного, складного та універсального соціального феномену, а також проблематику її забезпечення при взаємодії державних і недержавних інституцій, національних та міжнародних суб'єктів, правового регулювання суспільних відносин;

– теоретичні засади правознавства та державознавства визначають порядок дослідження процесів формування, реалізації, а також удосконалення державної політики, в першу чергу, до них належать ключові для дослідження державної політики теорії соціальної, демократичної, національної та правової

держави, кожна з яких визначає свій підхід до співвідношення держави та політики, а також специфіки їх поєднання;

– теоретичні засади тлумачення такого об'єкту дослідження як державна політика обумовлені особливостями природного права, нормативізму, позитивізму, інтегративної й соціологічної юриспруденції. Методологія правознавства, а також окремих його складових перебуває в нерозривному зв'язку з принципами правової доктрини, яка закладає основи правового пізнання дійсності та виконує функцію праворозуміння [11, с. 26].

Іншою важливою складовою методології, яка є важливою у контексті даного дослідження за гносеологічним потенціалом, є методологічні підходи адже тлумачення методологічного підходу, на відміну від метода науки, переважно викладено у методологічних працях, що стосуються розробки проблематики *системного підходу* [12, с. 19].

Показником доцільності та прийнятності того чи іншого методологічного підходу є його спроможність забезпечувати висвітлення соціальної сутності державної політики, яка полягає в її здатності задовольняти інтереси суспільства в цілому.

Серед низки методологічних підходів, які доцільно використати для дослідження державної політики можливо виокремити антропологічний (персональний) підхід. Сучасна наука характеризується наявністю тенденцій антропологізації та становленням сучасної антропологічної парадигми» [13, с.460]. Засади антропологічного підходу обумовлені осмисленням правового буття людини, оскільки саме антропологічний підхід ставить людину як «міру всіх речей» у центр реалізації державної політики, вивчає її роль у формуванні та вдосконаленні цієї політики, життєдіяльність усередині неї, взаємний вплив (зокрема деструктивний) людини та державної політики [5, с. 210]. У центрі прогресивних світових концепцій управління персоналом у доктрині європейських країн головне місце посідає людина, працівник органу чи підрозділу, якого розглядають як найвищу цінність. Сучасні системи управління орієнтовані насамперед на підвищення професійного й особистісного рівнів,

розвиток загальних і спеціальних компетентностей персоналу та максимального їх використання у сфері професійної діяльності в інтересах суспільства і держави.

Аксіологічний підхід є доволі своєрідним способом дослідження сутності державної політики, але водночас на наш погляд, є один із ключових у нашій тематиці, адже саме ціннісна основа є стержнем державної політики. Даний підхід є інтегративним, частково наявним у багатьох концептуальних дослідницьких підходах, з використанням цього підходу визначають: цінність державної політики як соціально корисної діяльності; ціннісне наповнення державної політики в умовах утворення та формування громадянського суспільства; здатність державної політики запроваджувати у суспільне життя певні цінності. Аксіологічний (ціннісний) підхід у науковій методології – це загальна стратегія дослідження, яка надає змогу розглядати державну політику крізь призму її відповідності певним цінностям, що можуть бути основою державної політики та забезпечуватись нею [14, с. 12]. Особливо важливим цей підхід є у контексті євроінтеграційних прагнень України, адже більшість реформ передбачають не оновлення законодавства, як самоціль, а реформування державних інституцій для впровадження стабільних цінностей та принципів.

Важливим у контексті визначення особливостей державної політики вважається *діяльнісний підхід*. На думку С.Д. Гусарева, діяльнісний підхід – це гармонійна сукупність установок, прийомів, ансамбль методів, серед яких метод діяльності є провідним, а інші стосовно нього виконують обслуговувальну роль. Цей підхід дає змогу сконцентрувати увагу дослідника не лише на проблемі власне діяльності, а й на інших явищах, у співвідношенні або взаємодії з якими знаходиться діяльність [15, с. 165]. За допомогою використання даного підходу державну політику можна розглядати не як стале та догматичне явище або сукупність тільки законодавчо сформульованих положень, а як певну динамічну структуру, що активізується, змінюється, функціонує через діяльність людей, а результати даної діяльності характеризують державну політику з точки зору її соціальної значущості для усього суспільства [16, с. 108].

Ключовим у діяльнісному підході слід вважати дослідження державної політики в поєднанні з діяльністю людини [17, с. 64]. Разом з тим, державна політика може виступати як об'єкт впливу, чинник зовнішнього впливу, засіб діяльності, мета або результат тощо. Одночасно в усіх випадках наявне певне співвідношення між людиною та державною політикою, що обумовлюється включенням людини до складної системи соціальної взаємодії у суспільстві, що ґрунтується на державно-правових правилах та стандартах поведінки.

Окремо слід також зазначити про *системний підхід* до дослідження державної політики, що дає можливість розглянути взаємодію держави та права як певний комплексний процес у всіх його проявах [18, с. 76]. Він допускає вивчення державних та правових явищ як окремих сукупностей структурних елементів (складових), які перебувають у взаємодії між собою та навколишнім середовищем. Системний підхід активно використовується у методології загальнотеоретичної юридичної науки. Тільки в окремих випадках науковці зазначають про застосування системного методу, або спорідненого з ним – *системного аналізу*. Одночасно, системний підхід у наукових дослідженнях враховує потребу щодо системного способу вивчення соціальних явищ, проте не встановлює жорстких обмежень. Щодо цього науковці зазначають, що «...системний підхід – це універсальний інструмент пізнавальної діяльності: як система може бути розглянута будь-яке явище, хоча не будь-який об'єкт цього потребує. Цей метод незамінний під час пізнання та конструювання складних динамічних цілісностей» [19, с. 78], одним з яких на нашу думку виступає державна політика. Адже за допомогою реалізації багатомірних та багатоаспектних можливостей системного підходу під час дослідження державної політики можливо суттєво підвищити ефективність наукового пошуку.

Тому сучасним науковим дослідженням притаманне не використання окремого методологічного підходу до дослідження державної політики, а використання їх системи. Тільки деякий плюралізм методологічних підходів може створити передумови для повного та всебічного дослідження сутності державної політики.

Іншою складовою методології осмислення державної політики є *методи вивчення предмета* такого дослідження. З урахуванням традиційних підходів до системи методів, які висвітлюють у науковій літературі, відносно предмета й завдань цієї роботи, потрібно зауважити, що сукупність методів дослідження державної політики МВС у період воєнного стану охоплює:

1. *Загальні методи пізнання*, а саме способи дослідження, характерні як для наукового (теоретичного) пізнання, так і для практичної повсякденної діяльності (практичному пізнанню). Загальними методами пізнання (мислення), що можуть бути застосовані під час вивчення державної політики, можуть бути: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, абстрагування, дедукція тощо.

Аналіз і синтез використовують як взаємозумовлені та взаємопов'язані методи мислення для визначення сутності державної політики, встановлення чинників, які впливають на її формування та реалізацію. Узагальнення сприяє визначенню місця державної політики серед різних форм діяльності сучасної держави за допомогою узагальнення ознак її конкретних видів та особливостей в умовах утворення й розвитку громадянського суспільства. Натомість порівняння слугує для співставлення позицій дослідників з різних наукових галузей щодо визначення та тлумачення сутності державної політики та виокремлення її особливостей. Абстрагування використовується під час відокремлення політичних, економічних, правових, соціальних засад державної політики між собою тощо. Водночас дедукція визначає структуру загального дослідження, тобто пізнавальний рух від історико-методологічних і концептуальних засад побудови державної політики до перспектив подальшого розвитку державної політики в умовах європейського розвитку та інтеграційних процесів в Україні. Кожен загальний метод дослідження підходить для вивчення деяких аспектів концепцій державної політики, ураховуючи специфіку дослідницького завдання. Водночас необґрунтоване надання особливого значення якомусь із загальнопізнавальних методів може негативно позначитися на результатах наукових досліджень [20, с. 19].

2. *Філософські методи*, які визначають як вищі рівні пізнання, що становлять систему «м'яких» принципів, операцій і прийомів абстракції. Через їх загальний характер вони визначають основні напрями досліджень, тобто загальні стратегії. У зв'язку зі складністю філософського знання визначення методів його пізнання залежить від характеристики філософських концепцій і теорій, яким своєю чергою притаманні власні методи пізнавальної діяльності (аксіологічний, феноменологічний, герменевтичний тощо).

З-поміж філософських методів опрацювання сутності державної політики як найбільш загальних та універсальних доцільно виділити діалектичний, герменевтичний і метафізичний. Діалектичний метод спрямований на висвітлення особливостей державної політики в контексті її розвитку та взаємодії із сукупністю соціальних і суспільних явищ, а саме громадянським суспільством, правовою та політичною системами тощо.

Використання герменевтичного методу уможливорює тлумачення правових актів або їх окремих положень, що містяться в наукових текстах, стосовно сутності державної політики та суб'єкта інтерпретації. Метафізичний метод використовують для дослідження державної політики як державно-правового явища, що є незмінним і незалежним від суспільної дійсності, усвідомлення політики як символу певної надособистісної сутності, що забезпечує утворення та існування світового і суверенного правопорядку.

3. *Загальнонаукові методи* є сукупністю методів, якими користується абсолютна більшість суспільних наук. Вони є проміжною ланкою між філософськими й фундаментальними методами суспільних наук, а також конкретно-науковими методами. До зазначених методів, які можна використовувати під час дослідження державної політики, слід зарахувати: історичний, інституціональний, структурний, синергетичний, функціональний, тощо.

Перший із вказаних методів орієнтований на вивчення генези державної політики, оскільки історичні надбання набувають досить великого значення під час соціальних перетворень. Не може бути винятком також такий предмет

наукового вивчення, як державна політика, дослідження якої без використання методологічного принципу історизму буде неповним. Інституціональний метод передбачає визначення суб'єктів, а також форм реалізації державної політики. Структурний метод притаманний різноманітним теоріям і дослідженням як спосіб пізнання, він надає можливість визначити в структурі форм діяльності держави такий елемент, як державна політика. Синергетичний метод сприяє визначенню особливостей трансформації державної політики в умовах розвитку громадянського суспільства в Україні та формування правової держави з утвердженням демократичних цінностей і принципів суспільного врядування. У межах синергетичного підходу державна політика може розглядатись як система, яка самоорганізується, а її формування та зміна базується на випадкових процесах, передусім тих, що викликають нестабільність або кризові стани. Функціональний метод може бути застосований для з'ясування місця та значення державних органів, установ, підприємств та організацій у процесах формування та забезпечення реалізації державної політики.

4. *Конкретно-наукові методи* є комбінацією пізнавальних прийомів, сукупність яких залежить від сутності об'єкта дослідження, а також умов, у яких відбувається процес пізнання. Зазначені методи осмислення поняття державної політики можуть охоплювати статистичний метод (передбачає опрацювання сукупності кількісних показників, що відображають стан, тенденції та динаміку розвитку і реалізації державної політики в Україні); конкретно-соціологічний (надає змогу визначити та проаналізувати на підставі реальних соціальних показників сукупність факторів, що мають вплив на формування та реалізацію державної політики).

Слід також урахувати формально-юридичний метод, який орієнтований на визначення нормативно-правових засад формування та реалізації державної політики України, а також характеристику державної політики за допомогою юридичної термінології. Водночас догматичний метод дослідження потребує всебічного логічного опрацювання теоретичних і практичних даних з метою

відокремлення різних понять, формулювання відповідних визначень, створення певних поняттєвих рядів, визначення класифікацій об'єктів та явищ.

Порівняльно-правовий метод дає змогу визначити загальні й особливі закономірності формування, а також реалізації державної політики в іноземних державах, зробити аналіз міжнародних та європейських стандартів здійснення державної політики. Отже, застосування порівняльно-правового методу під час здійснення досліджень державної політики слід вважати продуктивним та ефективним, що забезпечує зіставлення наукових альтернатив, швидкого й конструктивного аналізу низки позицій за їх методологічними особливостями та змістовими характеристиками» [3, с. 95].

Зазначені вище методи спрямовані на вивчення предмета наукового пошуку. Проте цього недостатньо для отримання кінцевого результату, оскільки неврахованою залишається також сукупність принципів наукового дослідження державної політики. Принципи покликані забезпечити концептуальність наукового дослідження своєю незаперечністю. Адже принцип є критерієм оцінювання та методологічним підґрунтям подальшого розвитку й удосконалення державно-правових явищ.

Принципи мають певне пізнавально-установче призначення, а отже, їх необхідно відокремлювати від методів. На думку академіка М. В. Костицького, якщо метод – це певний спосіб досягнення цілі, а також упорядкування пізнавальної діяльності, то принцип – це методологічно-пізнавальна установка, що визначає ставлення суб'єкта, який здійснює пізнавальну діяльність, до предмета пізнання» [21, с. 13].

До сукупності *принципів*, які мають сприяти дослідженню сутності державної політики МВС у період воєнного стану, належать:

1) принцип науковості, який обумовлює пріоритетність об'єктивного наукового знання стосовно певних тимчасових кон'юнктурних потреб або інтересів окремих соціальних груп чи дослідників;

2) принцип всебічності, що передбачає пізнання, з урахуванням різних позицій, якомога більшої кількості особливостей та характеристик державної

політики на підставі її взаємозв'язків, а також взаємодії з іншими правовими та суспільними явищами;

3) принцип об'єктивності, покликаний забезпечити істинне відображення в науковому знанні державної політики та її відтворення в такий спосіб, щоб максимально зберегти достовірність;

4) принцип історизму, який передбачає дослідження державної політики в історіографічному контексті та з вивченням особливостей її розвитку, а не лише з урахуванням її сучасного стану;

5) принцип конкретності, що вимагає детального й вичерпного аналізу головних і суттєвих ознак державної політики, її зв'язків та тенденцій розвитку, виокремлення тих умов, за яких вона формується та реалізується.

Необхідний для теоретичного дослідження державної політики МВС в умовах воєнного стану методологічний арсенал є багаторівневою та складною системою методологічних знань. Водночас ця сукупність не становить статичну ієрархію, яка відображена у вказаній роботі передусім для наочності. Ідеться про динамічну систему, елементи якої органічно взаємодіють між собою.

Методологія дослідження формування державної політики Міністерством внутрішніх справ України в умовах воєнного стану передбачає певну логічну структуру або організацію, принципи, методи, засоби, а також форми пізнання, які допомагають осмислити сутність і характеристики загальнодержавної політики.

Структурно методологія опрацювання державної політики МВС України в умовах воєнного стану охоплює декілька рівнів, до яких належать:

– сучасні філософські, наукознавчі, світоглядні, соціологічні засади дослідження;

– принципи наукового дослідження (науковість, усебічність, об'єктивність, історизм, конкретність);

– методологічні підходи (аксіологічний, екзистенціальний, антропологічний, діяльнісний, феноменологічний, системний, потребовий);

– наукові методи вивчення предмета (аналіз, синтез, герменевтичний, абстрагування, порівняння, узагальнення, дедукція; метафізичний, діалектичний; функціональний, синергетичний, історичний, структурний, конкретно-соціологічний, статистичний, інституціональний, порівняльно-правовий, формально-юридичний).

Методологічний інструментарій дослідження державної політики Міністерством внутрішніх справ України в умовах воєнного стану є системою певних методологічних знань. Соціальна цінність і результативність дослідження державної політики МВС України в умовах воєнного стану зумовлені його методологічною обґрунтованістю.

Таким чином, формування та реалізація державної політики Міністерством внутрішніх справ України є важливим індикатором державного суверенітету, рівня правової культури суспільства, підвищення якості й ефективності правового регулювання. Від якості дослідження державної політики МВС України в умовах воєнного стану залежить розв'язання вагомих державно-правових проблем, які обумовлюють потребу в удосконаленні законодавства, правоохоронної та правозастосовної діяльності, поступової трансформації рівня правової свідомості в суспільстві, а особливо з урахуванням триваючої збройної агресії держави-терориста росії проти України й інших екзистенційних загроз.

1.2. Поняття та зміст формування державної політики Міністерством внутрішніх справ України в умовах воєнного стану

До повномасштабного вторгнення росії в Україну (до 24.02.2022 р.), державотворчі процеси в Україні були орієнтовані на дипломатичне розв'язання питання пов'язане із агресією проти нашої країни та окупацією окремих територій Донецької і Луганської областей та Автономної республіки Крим. Після 2014 року український народ визначив незворотність зовнішньополітичного курсу України на повноправне членство у ЄС та НАТО.

Відповідно, державні інституції, зокрема міністерства формували державну політику на основі принципів, методів, цілей, які відповідали вимогам часу.

Втім, після повномасштабної агресії росії проти України дипломатичний спосіб деокупації українських територій став неможливим за визначенням, а відповідно пріоритети формування державної політики Міністерством внутрішніх справ України зазнали трансформації та вдосконалення.

Доцільно зазначити, що формування сучасного демократичного суспільства та розвиток соціально-економічних процесів в Україні обумовлюють посилену увагу щодо аспектів формування національної державної політики, а також окремих питань її реалізації чи соціально-політичного середовища у якому вона існує.

Вивчення та порівняння функцій державної політики має суттєве теоретичне та практичне значення, у зв'язку з тим, що це надає можливість дослідити наявні особливості змісту, внутрішньої будови, спрямованість та характер їх діяльності. Зазначене є основою для подальшого визначення пріоритетів при формуванні державно-владних рішень щодо організації та підвищення ефективності формування та реалізації державної політики в ключових сферах її діяльності.

На даний час досить важливу роль у вивченні державної політики відіграє сукупність проблем, які пов'язані з поступовим розвитком державних інституцій та трансформації суспільного світогляду:

- дослідження впливу соціально-економічних та політичних факторів на зміст і функціональні можливості державної політики;
- визначення ступеня впливу різних політичних процесів та інституційних структур на здійснення політики;
- визначення змісту державної політики;
- запровадження та оцінка суспільством державної політики.

З урахуванням того, що політика є основою публічної влади, державного управління, а також прийняття та реалізації державно-владних рішень, то її проблематика завжди буде виступати об'єктом наукового пошуку вчених у сфері

державного управління та політології. Політику визнають певним універсальним механізмом, який визначає та регулює людські взаємовідносини, що стосуються здійснення державної влади. У політичному середовищі також функціонують процеси, які забезпечують здійснення державного управління, формування суб'єктів публічної влади, прийняття та запровадження моделей і процесів розробки та прийняття державно-владних рішень.

Ключовими складовими державної політики, що безпосередньо впливають на розвиток суспільних процесів, є наступні блоки: 1) інституційний (органи влади, політичні партії, місцеве самоврядування, громадянський сектор); 2) нормативний (державні стратегії, програми, положення, нормативно-правові акти тощо) й матеріальний (засоби для досягнення визначеної мети); 3) рівень здійснення політики (міжнародний, загальнодержавний, регіональний, місцевий) [22, с. 34].

Враховуючи зазначене, ключовими для державної політики є наступні твердження:

– функціонування політики в межах окремих сфер суспільної діяльності (зовнішня політика, безпека, економіка, охорона здоров'я, освіта тощо) з метою визначення важливих аспектів здійснення політики у практичній діяльності;

– здійснення політики як процесу (визначення проблем, формулювання варіантів їх вирішення засобами правового, організаційного, інформаційно-аналітичного, фінансово-господарського характеру, оцінка результатів з урахуванням недоліків та внесення коригувань, за необхідності);

– ефективність використання інструментів здійснення державної політики (правові, організаційні, інформаційні, економічні, фінансові), що спрямовуються на вирішення окремих соціально-економічних проблем під час її запровадження.

З урахуванням зазначеного, у державній політиці мають знаходити своє місце не лише актуальні проблеми розвитку суспільства, а також і ті непередбачувані явища та ситуації, які обумовлюють необхідність визначення причин їх появи та встановлення подальших своєчасного розв'язання. В даному випадку досить важливим є прийняття відповідних державно-політичних

рішень, які відповідають існуючим проблемам, а також вироблення нормативів та інструментів їх реалізації у відповідній сфері.

Державна політика, як соціальний процес, потребує спостереження за її генезисом та всебічного вивчення як об'єкта наукового пізнання. Особливої уваги заслуговує категоріальний апарат державної політики, адже йому приділено велику кількість наукових інтерпретацій змісту та характеристики ознак у науковій літературі багатьох іноземних та українських науковців у різні періоди. Суттєвий внесок у цей напрям дослідження здійснили політичні трактати, філософські погляди та теоретико-методологічні визначення деяких античних дослідників, наприклад, Геракліта, Аристотеля та Платона [23, с. 54-59], а також деяких представників класичної, неокласичної і посткласичної наукової школи, таких як Ф. Гуаттарі, Дж. Делез та М. Хайдеггер [24].

Зокрема К. Фрідріх у своїх працях дефініцію політику визначав як пропонуваній особою, групою або урядом напрям дій у межах середовища, що передбачає перешкоди та можливості, які конкретна політика має використати або подолати в прагненні досягти мети або виконати завдання чи намір. Для концепції політики суттєвим є наявність мети, завдання чи наміру [25, с. 79].

Одним з відомих іноземних дослідників питань державного управління Дж. Андерсон, використовує підхід до дослідження державної політики як до процесу, який він визначає як «цикл політики». Зазначений підхід, що робить акцент на процесі політики: фокусує увагу по відношенню до інститутів та владних суб'єктів, які приймають відповідні рішення відносно державної політики, а також тих факторів, які впливають на прийняття рішень. Крім того, це дає можливість розглядати державну політику як сукупність певних етапів діяльності, до того ж такий підхід є гнучким до внесення коректив, оскільки окремі етапи можуть бути додатково включені, якщо це може сприяти підвищенню якості дослідження. Також підхід, що робить акцент на процесі політики надає змогу визначати динамічну політику у її розвитку, а не зосереджуватись лише на статичних політичних явищах. Зазначене допомагає визначати еволюційний розвиток політики та встановлювати зв'язки між

різними учасниками формування та реалізації державної політики. Політична діяльність, законодавчі процедури, групи інтересів, зобов'язання публічної адміністрації, громадська думка та інші елементи можуть розглядатись у поєднанні у зв'язку з тим, що вони дають змогу з'ясування процесів формування державної політики [26, с. 5–6].

Власне поняття «політика» походить від такого давньогрецького слова як «polis» (місто-держава), а також та пов'язаних з цим поняттям «political» (державний діяч) та «politik» (мистецтво управління). Воно означає діяльність, яка пов'язана зі здійсненням управління суспільством, що ґрунтується публічній владі. Відповідно, політика має вплив не лише на саме суспільство, але також на окремі соціальні групи людей, які перебувають у межах здійснення управлінських функцій політики. У зв'язку з цим, політика здатна забезпечити діяльність по реалізації суспільних, особистих, а також групових інтересів чи врегулювання між людьми взаємовідносин для подальшого збереження цілісності суспільства.

Державна політика (політика парламенту, президента, уряду, різних міністерств та центральних органів виконавчої влади) є одним з найбільш важливих різновидів загальнодержавної політики, оскільки вона є об'єктом багатьох теоретико-методологічних наукових досліджень, що також обумовлено тим, що вона кожен раз видозмінюється під впливом змін у політичній і функціональній сферах діяльності суспільства та держави.

Політика вважається державною не лише з тієї причини, що вона впливає на суспільство в межах певної держави, але й тому, що формування та реалізація покладаються на переважно державні інституції, зокрема парламент, уряд або інші органи державної влади. Як правило використання науковцями різних понять та категорій, які неоднозначно та дwoяко було перекладено з іноземних джерел, запровадило деяку плутанину у трактуванні визначення таких понять як «політика» (policy або politics), «державна політика» (state policy або public policy), а також «дослідження або вивчення державної політики» (state policy study або public policy study). Це має певне прикладне значення, оскільки якість

аналізу державної політики (її формування, реалізації, оцінювання та корегування) певною мірою залежить від чіткості та конструктивності визначення понятійного апарату.

Зазначається, що політика є важливою складовою успішної діяльності суспільства та держави як її політичного ядра, адже політика віддзеркалює прагнення до участі у владі або до здійснення впливу на основу розподілу цієї влади [27, с. 246], тобто розглядається як засіб для здобуття та утримання влади певними політичними силами. Відповідно процес формування та реалізації державної політики публічною владою буде безпосередньо залежати від конституційно обумовленої моделі державної влади, а також її реальної взаємодії з суспільством.

З іншого боку, на можливості формування та реалізації державної політики та обмеження відповідної політичної діяльності впливають соціально-економічні умови [28]. Утворення можливостей формування та реалізації державної політики відбувається за допомогою таких інструментів управлінської діяльності як прогнозування та стратегічне планування з чітко визначеним розмежуванням політичних пріоритетів та управлінських функцій, підґрунтям чого є економічність, ефективність та раціональність [29].

Крім значної кількості наукових теоретичних поглядів вчених іноземних країн, теоретико-методологічні питання державної політики знайшли своє відображення в фундаментальних працях українських вчених [30; 31], які по-різному тлумачать поняття державної політики, як певного виду професійної діяльності державних органів влади та публічної адміністрації. Зокрема, окремі з них розглядають політику як сферу відносин соціальних груп та індивідів у використанні інститутів публічної влади задля реалізації своїх суспільно значущих інтересів і потреб [32, с. 370]; інші ж вказують, що це суспільна наука, яка вивчає політичні інституції, принципи та поведінку влади [33, с. 272].

Подекуди наводиться визначення державної політики як стабільної, організованої та цілеспрямованої діяльності уряду щодо певної проблеми або предмета розгляду, яка здійснюється ним безпосередньо або опосередковано

через уповноважених агентів і впливає на життєдіяльність суспільства [34, с. 12; 35, с. 6]. В інших працях державна політика розкривається як сукупність специфічних, неординарних дій, заходів та інститутів, за допомогою яких відбувається задоволення різноманітних інтересів диференційованого суспільства [30, с. 133–135]. Проте у реальному та складному за структурою суспільстві існують певні соціальні відмінності, а також наявна соціальна нерівність, існування яких необхідно постійно враховувати як одну з важливих детермінант, а тому у формулюванні поняття державної політики доцільно зазначити про наявність соціальної диференціації.

Деякі науковці зауважують наступне: державна політика є засобом, що дозволяє державі досягнути певної мети в конкретній галузі, використовуючи правові, економічні, адміністративні методи впливу, спираючись на ресурси, які є в її розпорядженні [36, с. 63], а також забезпечує формулювання проблеми, визначення мети та інструментів необхідних для її розв'язання [32, с. 44].

У деяких наукових джерелах державну політику розуміють як напрям дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної чи сукупності взаємопов'язаних проблем [37, с. 22], тобто йдеться по суті про цілеспрямовану діяльність публічної адміністрації, а також суб'єктів владних повноважень для вирішення певної сукупності пов'язаних між собою суспільних проблем. Під державною політикою розуміють також діяльність, націлену на вирішення проблем суспільного розвитку й зовнішнього руху країни [38, с. 21]. Проте, без урахування того, що суспільному розвитку приділяється важлива роль при формуванні та реалізації державної політики, зазначене не виключає потенційну можливість більш глибокого її трактування.

Дослідження актуальних проблем у сфері державного управління сприяло формулювання визначення науковцями наступного змісту державної політики: напрям діяльності держави щодо визначення та досягнення соціально значущої мети розвитку суспільства чи його окремих сфер [39, с. 35], а на думку інших – це сукупність мети і завдань, що практично реалізується державою, і засобів, які використовуються при цьому [40, с. 157], адже при такому тлумаченні питання

про напрям реалізації мети державної політики, а також пов'язаних з нею завдань не враховується.

У свою чергу В. І. Андріяш зазначає: державна політика – цілеспрямована діяльність органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущої мети розвитку суспільства або його окремих сфер [41]. У тлумаченні автора державна політика являє собою цілісний політичний процес, що може бути у вигляді упорядкованої послідовності певних дій та взаємодії суб'єктів у різноманітних суспільних сферах, а також забезпечує регулювання життєдіяльності людей та формування соціальних відносин.

Потрібно зазначити, що основна діяльність держави має бути спрямована на задоволення суспільних потреб громадян, а також покращення суспільно-політичного життя в країні, а її політика – на прийняття та реалізацію необхідних та обов'язкових державно-політичних рішень для суспільства, які спрямовані на розв'язання визначеного кола проблем, що обумовлює необхідність втручання органів державної влади [42, с. 10].

Потрібно зважити й на те, що науковцями використовуються різні наукові підходи та методи, для визначення дефініції державної політики, її сутності та структурування її основних характеристик.

Підсумовуючи, зазначимо, що державна політика є складовою соціальної політики держави, що полягає у скоординованій діяльності інституцій влади, спрямованій на ужиття організаційно-управлінських заходів впливу на суспільні процеси; базується на владних повноваженнях відповідного державного органу; передбачає наявність узгодженості та порядку в управлінській системі, а також визначення обмежень щодо поведінки суб'єктів владних повноважень [43, с. 20; 44, с. 13; 35, с. 6].

У державній політиці МВС України слід виокремлювати етапи її *формування* (на підставі аналізу суспільних проблем, викликів і загроз, вироблення візії, визначення принципів та пріоритетів), *реалізації* (комплекс заходів, спрямованих на впровадження у практичну діяльність прийнятих програмних документів та управлінських рішень) та *оцінки ефективності*, що за

результатами може обумовити необхідність продовження засобів її реалізації й за необхідності коригування.

Важливу роль у формуванні та реалізації державної політики відіграють органи законодавчої та виконавчої влади, а також різноманітні громадські об'єднання та неурядові організації [45]. Публічна адміністрація, застосовуючи сучасні методи оцінки та формування думки громадськості зацікавлена у досягненні ефективної мобілізації суспільства, а тому вона має докладати зусилля щодо отримання зворотного зв'язку у вигляді підтримки суспільства, при вирішенні тих чи інших соціально-значимих проблем [46].

У Законі України «Про центральні органи виконавчої влади», зазначається, що будь-яке міністерство є «...центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує *державну політику* в одній чи декількох визначених Кабінетом Міністрів України сферах, проведення якої покладено на Кабінет Міністрів України Конституцією та законами України» [47]. У редакції Положення про Міністерство внутрішніх справ України (постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878) зазначається, що МВС є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування *державної політики* у визначених сферах (абз. 2 п. 1.).

У вересні 2023 року до зазначеного положення були внесені доповнення, відповідно до яких на МВС України покладається обов'язок не тільки в частині формування, але і реалізації державної політики у сфері дотримання норм міжнародного гуманітарного права на всій території України (у частині повноважень з координації розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та вирішення інших пов'язаних з цим питань відповідно до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин»

Слід погодитись із західними науковцями, які зазначають про те, що для того, щоб сформувавши державну політику таким чином, щоб вона могла бути реалізованою, розробники державної політики не повинні просто приймати закони та інші нормативно-правові акти. Їм слід переконати суспільство про

необхідність виконання приписів цих правових актів, у разі якщо вони мають загальнообов'язковий характер [48, с. 5].

Об'єктивно в надзвичайних умовах воєнного стану, формування та реалізація державної політики МВС України потребує збалансованої взаємодії з громадянським суспільством. Це обумовлено необхідністю прийняття своєчасного прийняття невідкладних рішень. У цьому контексті важливо зауважити, що мова йде не про обмеження впливу громадського сектору на формування державної політики, а вироблення ефективного балансу часових рамок для досягнення компромісів. Мета, технології, методи, засоби, заходи тощо по формуванню та реалізації державної політики постійно перебувають у динаміці, що повинне в сучасних умовах супроводжуватись відповідними, а в більшості випадків випереджаючими змінами управлінських, процедурних, функціональних, комунікаційних, структурних, елементних настанов державно-владного апарату та публічної служби.

Зазначене дає змогу стверджувати, що державна політика МВС є одним з найважливіших компонентів забезпечення життєдіяльності суспільства в Україні, оскільки її заходи спрямовані на гарантування соціальної стабільності, забезпечення безпеки в країні та регіонах, а також на підвищення рівня життя громадян.

Тому державна політика МВС в умовах воєнного стану повинна мати комплексний характер стосовно функціонального спрямування на вирішення взаємопов'язаних соціально-економічних та політичних проблем, вона має своєчасно реагувати на критичні зміни, які відбуваються в державі в умовах воєнного стану та в суспільстві, повинна завжди бути максимально ефективною (цілеспрямованість завдань і заходів, структурована якість владних рішень, максимально оптимальний розподіл повноважень між владними суб'єктами), результативною і такою, яка позитивно сприймається суспільством.

Слід також зазначити, що в демократичній державі провідну роль у формуванні та реалізації державної політики відіграють органи законодавчої та виконавчої влади, а також громадськість, зокрема громадські об'єднання та

неурядові організації. Для ефективного здійснення державної політики у мирний час потрібно активно залучати громадськість до відповідних процесів вироблення державної політики для отримання підтримки державою її політики з боку тих, на кого вона спрямована. Зазначене можливе за умови існування розвинутого громадянського суспільства, яке перебуває на стадії динамічного формування в сучасній Україні.

До суб'єктів, на які покладається формування та реалізація державної політики у сфері внутрішніх справ, можна зарахувати сукупність органів виконавчої влади, які утворюють певну підсистему, а саме: МВС України; ЦОВВ, діяльність яких спрямовується і координується КМУ через Міністра внутрішніх справ України (НПУ, ДПСУ, ДСНС, ДМС); Національна гвардія України (окреме військове формування з правоохоронними функціями); інші органи та установи, що належать до системи МВС України (Експертна служба МВС, Головний сервісний центр МВС, науково-дослідні установи).

Міністерство внутрішніх справ України та зазначені суб'єкти, як цілісна державна інституція створюють однорідну систему органів виконавчої влади та військових формувань, на які покладається формування та реалізація державної політики у відповідній сфері. З огляду на викладене, слід зазначити, що комплексна характеристика здійснення державної політики МВС України в умовах воєнного стану має здійснюватися із застосуванням різних методологічних підходів і методів, що сприятиме процесу дослідження та виконанню тих завдань та мети, які було поставлено в межах проведення вказаного дослідження.

У межах цієї роботи формуванню найбільш повного уявлення про державну політику МВС України в умовах воєнного стану сприятиме широкий підхід. Зокрема, слід схарактеризувати власне сферу внутрішніх справ, суб'єктів, які визначають державну політику МВС в умовах воєнного стану, принципи діяльності, форми й методи, а також інші параметри здійснення відповідної державної політики, які мають значення для її повноцінного наукового осмислення.

З огляду на зазначений підхід, державну політику МВС в умовах воєнного стану слід визначити як певний напрям державної діяльності, що здійснюється уповноваженими на те суб'єктами державної влади (передусім органами системи МВС України) на засадах дотримання сукупності загальноправових і спеціальних принципів, для забезпечення запобігання та протидії протиправним і злочинним посяганням на права, свободи й інтереси фізичних та юридичних осіб, а також безпеку держави, забезпечення публічної безпеки та правопорядку, забезпечення безпеки дорожнього руху, забезпечення охорони й захисту важливих об'єктів критичної інфраструктури, що відбувається в умовах відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, а також усунення загрози небезпеки територіальній цілісності й незалежності України.

Зміст державної політики МВС України в умовах воєнного стану зазнав істотних змін, порівняно з відносно мирним часом (до повномасштабної війни росії проти України, яка розпочалася 24.02.2022 р.). Пріоритетні напрями діяльності спрямовані насамперед на утримання стабільності безпекового середовища в країні, а також мінімізацію внутрішніх і зовнішніх загроз і ризиків.

У контексті зміни пріоритетності завдань слід зауважити про готовність сил і засобів органів системи МВС України протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам.

Зокрема, з початком повномасштабної військової агресії частина органів системи МВС України увійшли до сил оборони країни (*Державна прикордонна служба України та Національна гвардія України, а згодом спеціальна об'єднана штурмова бригада «Лють» Національної поліції України*); спільно з іншими органами й підрозділами забезпечено евакуацію цивільного населення (*підрозділи НПУ та ДСНС з небезпечних районів евакуювали майже 3 млн людей; на місцях евакуації*; здійснено оптимізацію роботи блокпостів (*на різних етапах протидії агресії виставлено до 200 блокпостів і близько 380 патрулів, до яких залучено близько 6,5 тис. військовослужбовців*); забезпечено швидке та якісне документування воєнних злочинів військових рф (*слідчі НПУ зареєстрували понад 100 тис. воєнних злочинів*); розгорнуто роботу сервісних

центрів за кордоном; забезпечено якісну реалізацію міграційної політики в кризових умовах; збережено архіви й дані реєстрів, відновлено їх роботу.

Крім того, ефективними є робота з виявлення та знешкодження диверсійно-розвідувальних груп, колаборантів; інформаційна кіберкампанія з дискредитації та демотивації військових РФ; розшук безвісти зниклих осіб; тривають стабілізаційні заходи в деокупованих населених пунктах.

Можна стверджувати, що в непередбачуваних обставинах, спричинених військовою агресією, система МВС України продемонстрували здатність приймати швидкі рішення та реагувати на нові виклики, зберігати керованість системи управління, а головне – забезпечувати безпеку населення, особового складу та членів їхніх сімей.

У межах тематики дослідження слід схарактеризувати основні напрями діяльності, у межах яких функціонувала державна політика МВС у воєнний період (2022–2023 роки), зокрема:

1. Здійснено значний обсяг роботи зі спрощення процедури надання адміністративних послуг сервісними центрами МВС (*упроваджено нову електронну чергу «Саме вчасно!», завдяки якій громадяни мають змогу записатися онлайн або через термінал для отримання послуги на конкретні дату й час; запроваджено послугу замовлення (бронювання) онлайн наявних у сервісному центрі МВС платних або безоплатних номерних знаків; запроваджено електронні протоколи висновків проведення обов'язкового технічного огляду транспортних засобів суб'єктами господарювання; успішно апробовано у восьми регіонах України можливості запису онлайн на здачу практичного іспиту; електронне посвідчення водія та свідоцтво про реєстрацію в правовій площині прирівняно до пластикових; запроваджено обмін посвідчення водія через застосунок «Дія» з можливістю замовлення доставки поштовим зв'язком; розроблено перелік і відкрито доступ до інформації про транспортні засоби та спеціалістів з підготовки водіїв в автошколах).*

2. Упроваджено систему екстреної допомоги населенню за єдиним номером 112. Створення та впровадження системи 112 є одним із зобов'язань у

межах Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (ст. 392 глави 14 «Інформаційне суспільство» розділу V «Економічне та галузеве співробітництво»).

Завдяки системі єдиної екстреної служби алгоритм повідомлення про настання екстреної ситуації та звернення для отримання допомоги суттєво спрощено: громадянин телефонує за єдиним номером 112, а оператор має змогу визначити місцезнаходження за геолокацією та направити, залежно від обставин, пожежних, поліцію, швидку медичну допомогу й рятувальників одночасно. Повноцінну роботу системи 112 впроваджено в містах Києві та Львові, а згодом буде поширено на всі регіони країни. Уживається комплекс заходів у правовій, правозастосовній та організаційно-розпорядчій площинах для ефективного її функціонування.

3. Створено Єдиний реєстр зброї, у зв'язку з чим затверджено Положення про функціональну підсистему «Єдиний реєстр зброї» – єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ (2022). Положення визначає основні завдання, мету, функції, структуру функціональної підсистеми, загальні вимоги та порядок доступу до інформації.

4. Упроваджено комплексний проєкт «Безпечне дитинство», що передбачає посилення поліцейської присутності в освітніх закладах, створення інституту вихователя безпеки, осучаснення системи розшуку дітей та формування безпечного освітнього середовища.

5. Триває розроблення проєкту Закону України «Про організаційно-правові засади формування безпекового середовища в Україні» на підставі проведеного огляду громадської безпеки та цивільного захисту. МВС здійснює комплекс заходів з розроблення проєктів нормативно-правових актів з питань формування безпекового середовища, визначення основних завдань і засад державної політики щодо створення ефективної моделі захисту від загроз життєво важливих для суспільства й особи інтересів, прав і свобод, забезпечення яких є пріоритетним завданням та найвищою цінністю держави (до складу

міжвідомчої робочої групи ввійшли представники профільних департаментів та управлінь МВС, відомчих закладів вищої освіти та науково-дослідних установ).

Ініційовано також розроблення низки законопроектів у сфері врегулювання безпечного середовища, зокрема, щодо впровадження:

– єдиної системи відеомоніторингу стану публічної безпеки, яким пропонується запровадження на базі органів державної влади й органів місцевого самоврядування за єдиними стандартами системи відеомоніторингу, що сприятиме попередженню та ліквідації можливих загроз, а також контролю за усуненням наслідків надзвичайних ситуацій і правопорушень;

– інженерно-технічних заходів цивільного захисту, функціонування місцевої пожежної охорони, створення класів і центрів безпеки, відповідно до якого пропонується впровадження міжнародного досвіду з питань створення спеціалізованих об'єктів інфраструктури, у яких розміщуються спеціальні приміщення для декількох екстрених служб (пожежне депо з диспетчерським пунктом, пункт базування бригади екстреної медичної допомоги та/або поліцейська станція тощо), а також підвищення рівня обізнаності населення з основ безпеки життєдіяльності;

– поліцейської присутності в закладах освіти, встановлення комплексу тривожної сигналізації з підключенням до пунктів централізованого спостереження й реагування, стаціонарних металодетекторів, облаштування необхідних огорож, здійснення інших інфраструктурних заходів щодо організації безпеки здобувачів освіти і персоналу;

– адекватних вимогам часу засобів захисту населення і території від наслідків надзвичайних ситуацій, організації та проведення евакуації населення, забезпечення охорони життя та здоров'я громадян з унормуванням повноважень органів державної влади у сфері цивільного захисту в особливий та відбудовний періоди.

Близько 20-ти програмно взаємопов'язаних актів різного рівня спрямовані також на посилення безпеки дорожнього руху; співпрацю та координацію дій

органів влади й територіальних громад; створення умов для підготовки цивільного населення до спротиву зовнішній агресії; поліпшення захисту державного кордону; удосконалення правового регулювання обігу вогнепальної зброї, міграційної політики тощо.

б. Покращення правового забезпечення та заходів, спрямованих на запобігання виявам домашнього насильства.

У поданих за ініціативою МВС України двох законопроектах (реєстр. № 5629; № 8329) пропонується вдосконалити обмежувальні заходи протидії домашньому насильству в частині застосування електронних засобів контролю, які відстежують виконання кривдником вимог обмежувальних приписів та обмежувальних заходів і стосуються заборони наближатися до потерпілої особи, а також приведення норм Кодексу України про адміністративні правопорушення і низки законів України відповідно до положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цим явищем та вдосконалення процесуального порядку розгляду таких справ.

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ МВС У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Основні суб'єкти й організаційні структури здійснення державної політики МВС України в період воєнного стану

Організаційно-управлінські заходи механізму реалізації державної політики МВС України в період воєнного стану реалізуються в діяльності МВС України та інших органів публічної влади, які координують, регулюють, контролюють відносини у сфері реалізації цієї державної політики шляхом реалізації концептуальних засад формування політики. Також вони забезпечують розроблення та послідовну реалізацію політики в період воєнного з використанням відповідних технологій і засобів, що поєднується із взаємодією з різноманітними інститутами громадянського суспільства, іншими правоохоронними органами й міжнародними інституціями задля налагодження стабільних відносин. узгодження інтересів щодо реалізації державної політики МВС України в період воєнного стану.

Успішна організація формування, а також реалізації державної політики МВС України в період воєнного стану, що стосується його компетенції, залежить від побудови самої системи публічного управління в державі та існування ефективних засобів і прийомів функціонування такої системи. Ідеться про суб'єктів реалізації цієї політики, а саме про інституціональну складову.

Суб'єктами реалізації будь-якої державної політики слугують публічна адміністрація, її посадові та службові особи, а також представники громадянського суспільства чи окремі громадяни, які, використовуючи правові засоби й методи, беруть участь у формуванні та реалізації державної політики з метою забезпечення прав і свобод особи, становлення правової держави тощо. У

контексті державної політики МВС у період воєнного стану до таких суб'єктів також можна віднести міжнародні організації та держави.

Суб'єкти формування та реалізації державної політики, на думку окремих дослідників, сприяють найбільш цивілізованому та результативному виконанню практично значущих завдань суспільства, забезпечують надійність, стійкість відносин, що виникають між ними, підвищуючи тим самим цінність і роль права, його потенціал у запобіганні конфліктам, а взаємодія таких суб'єктів є передумовою вирішення організаційно-управлінських питань різного рівня складності [49].

Провідна роль у системі органів державної влади належить парламенту – Верховній Раді України, яка визначає стратегічний курс держави та напрями розвитку державної політики. Відповідно до положень Основного Закону, до її завдань належить визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики, а також затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля [50].

Іншим суб'єктом владних повноважень, що долучається до здійснення державної політики МВС у період воєнного стану, є Кабінет Міністрів України, який забезпечує державний суверенітет та економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України [52], про що йдеться в ст. 116 Конституції України.

Вказаний орган щодо державної політики МВС у період воєнного стану виконує подвійну функцію, адже поєднує в собі як нормотворчу форму (видає постанови, розпорядження, здійснюючи пошук збалансованості рішень між органами державної влади та суспільством), так і правозастосовну форму державної політики, зокрема у сфері діяльності МВС (шляхом реалізації прийнятих рішень та узгодження їх між іншими суб'єктами державної політики) [51]. Зокрема, у межах реалізації зазначеної політики Кабінет

Міністрів України прийняв Концепцію першочергових заходів реформування системи внутрішніх справ і Стратегію розвитку органів внутрішніх справ.

Чільне місце серед суб'єктів державної політики МВС України належить Президентові України, який формує, контролює та координує діяльність інших інституцій у цій сфері. У межах зазначеної політики Президент України своїми указами «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 вересня 2022 року “Щодо дій України у відповідь на спробу Російської Федерації анексувати території нашої держави, з метою гарантування безпеки євроатлантичного простору, України та відновлення її територіальної цілісності”» від 30 вересня 2022 року № 679/2022 [51]; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 грудня 2022 року “Про проведення огляду громадської безпеки та цивільного захисту”» від 23 грудня 2022 року № 883/2022 [52]; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січня 2023 року “Про деякі питання щодо перетину державного кордону України в умовах воєнного стану”» від 23 січня 2023 року № 27/2023 [53] та низкою інших визначив вектори розвитку правоохоронної сфери держави, сектору безпеки й оборони, окреслив завдання суб'єктів її реалізації. Ураховуючи положення наведених вище документів, повинна формуватися та реалізовуватися державна політика МВС України в умовах воєнного стану.

До інших суб'єктів публічної адміністрації, які долучені до здійснення державної політики, можна також віднести місцеве самоврядування. Адже органи місцевого самоврядування належать до особливого механізму здійснення публічного управління в межах територіальних громад за участю невеликих груп та окремих громадян.

Місьцеве самоврядування як складова публічної адміністрації надає можливість мешканцям територіальної громади безпосередньо брати участь у вирішенні питань місцевого значення, тобто бути долученими до здійснення державної політики.

З огляду на зазначене, варто погодитись із положенням про те, що державна політика реалізується у двох формах: державній (оскільки відповідні органи є публічною владою) та громадській (полягає в участі громадян у здійсненні місцевого управління) [51].

Водночас це не виключає необхідність структурної оптимізації системи МВС, чіткого розподілу функцій і повноважень, реформування Національної поліції, забезпечення належних умов праці та посилення рівня соціального захисту персоналу [54, с. 3].

Крім того, успішна реалізація державної політики МВС України в умовах воєнного стану неможлива без підтримки міжнародної спільноти. У заходах з реформування та забезпечення діяльності національного сектору безпеки й оборони (зокрема сектору громадської безпеки – органів внутрішніх справ) Україна має значну підтримку міжнародних організацій (ЄС, ОБСЄ, НАТО) та окремих країн-партнерів (США, Велика Британія, Нідерланди, Румунія).

Так, в Україні наразі працюють Консультативна місія ЄС з реформування цивільного сектору безпеки (EUAM), Місія ЄС з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM), Група ЄС з підтримки України (SGUA), Міжнародна програма підвищення кваліфікації органів кримінального розслідування Департаменту юстиції США (ICITAP) [56, с. 3].

Окремим суб'єктом реалізації державної політики щодо діяльності МВС України також є громадськість, яка може бути представлена як певними групами так й окремими громадянами. Не можна не звернути увагу на те, що сьогодні існують дискусії про те, хто є основним суб'єктом формування та реалізації державної політики МВС України в умовах воєнного стану.

На цей час перебіг подій свідчить про те, що саме МВС як суб'єкт формування державної політики дедалі більше виявляє ініціативу щодо розробки та запровадження окремих змін щодо державної політики у відповідній сфері, що стосується питань правового регулювання, формування системи внутрішніх справ загалом та визначення повноважень і функцій суб'єктів, які належать до сфери управління МВС України. Одночасно такий підхід, хоча він і може бути

поєднаний із залученням громадськості, створює обмеження для пошуку та співставлення альтернативних рішень, а тому обмежує власне оптимізацію державної політики [55].

За деякими оцінками, формування державної політики суб'єкта владних повноважень не може здійснюватися лише самим цим суб'єктом без залучення контролю ззовні, у тому числі громадського. Принцип презумпції компетенції, на який часто посилаються суб'єкти владних повноважень, не спрацьовує за умов забюрократизованої побудованої на засадах політичної лояльності та корумпованої системи врядування. Ігнорування позицій громадськості незалежних експертів неодмінно призведе до проблем у формуванні та реалізації державної політики [56].

Важливими факторами формування та реалізації досліджуваної нами державної політики є її комплексність і співпраця з громадськістю. Останніми роками державна політика МВС України була зосереджена переважно на поліції.

Водночас такий стан речей викликав певні зауваження у фахівців [56], оскільки вагома роль у реалізації державної політики МВС в умовах воєнного стану відводиться Національній гвардії України та Державній прикордонній службі України.

Ключову роль у формуванні та реалізації державної політики у сфері внутрішніх справ відіграє саме МВС України. Проте, як вже зазначалося вище, на сьогодні тривають дискусії з приводу того, чи повинно МВС України бути головним суб'єктом формування та реалізації зазначеної політики, чи існує необхідність в обмеженні такої його діяльності.

Здійснення державної політики МВС України, зокрема в умовах воєнного стану, має відбуватись у взаємодії всіх зацікавлених суб'єктів (Президент України, Кабінет Міністрів України, інші органи державної влади та громадськість), однак вирішення спеціалізованих питань здійснення державної політики МВС України в умовах воєнного стану мають належати передусім до компетенції цього органу державної влади.

З урахуванням викладеного, можна дійти висновку, що успішне здійснення досліджуваної нами державної політики неможливе без залучення відповідних суб'єктів. Залежно від їх компетенції в зазначеній сфері їх можна класифікувати таким чином.

1. Суб'єкти формування державної політики МВС України у період воєнного стану. До них слід віднести парламент – ВРУ, Президента, КМУ, а також МВС України та інші державні органи та громадськість. Вважаємо, що основним суб'єктом формування державної політики у цій сфері має стати МВС України, яке повинно формулювати та подавати пропозиції щодо здійснення державної політики з урахуванням пропозицій та узгодженням відповідних положень з іншими зацікавленими суб'єктами.

2. Суб'єкти затвердження державної політики МВС України в період воєнного стану. До них можна віднести ВРУ, Президента та КМУ.

3. Суб'єкти обговорення державної політики МВС України в період воєнного стану. Державна політика МВС України, зокрема в умовах воєнного стану, не може бути легітимною без залучення громадськості, неурядових організацій і міжнародних партнерів до обговорення та висвітлення її положень.

4. Суб'єкти реалізації державної політики МВС України в період воєнного стану. До зазначених суб'єктів належать МВС України; ЦОВВ, діяльність яких спрямовується і координується КМУ через Міністра внутрішніх справ України (НПУ, ДПСУ, ДСНС, ДМС); НГУ України (окреме військове формування з правоохоронними функціями), інші органи та установи, що належать до системи МВС (Експертна служба МВС, сервісні центри, науково-дослідні установи) тощо.

Остання група суб'єктів становить так звану систему МВС України, яку варто проаналізувати більш докладно.

Будь-який об'єкт має складну будову, яким би простим він не видавався на перший погляд, оскільки він є певною цілісністю, яка охоплює сукупність певних частин. Водночас будь-яке явище в матеріальному світі, як просте так і надзвичайно складне, є частиною більш складної цілісності. Як зазначено в

наукових джерелах, «матеріальний та ідеальний світ жодним чином не складається з окремих, один від одного ізольованих предметів, явищ і процесів, а є системою органічно взаємозалежних, взаємодіючих, взаємопроникаючих об'єктів, і саме тому він потребує системного до них підходу й пізнання» [57, с. 78].

У науковій літературі існує багато визначень поняття «система», проте всі вони певним чином базуються на визначенні, яке сформулював Л. Берталанфі: «Система – це комплекс компонентів, що взаємодіють» [58, с. 329].

Науковці здебільшого визначають систему як відокремлену сукупність елементів, які взаємодіють [59, с. 146], структурно-організаційний комплекс певних об'єктів, що наділені відповідними якостями й набором зв'язків [60].

Також системою пропонують вважати сукупність елементів, що знаходяться у зв'язках та відносинах один з одним, яка утворює певну єдність і цілісність [61], або «...категорію, що характеризує об'єкт, упорядкований як певна цілісність, у якому енергія зв'язків між окремими елементами цієї цілісності є більшою ніж енергія їх зв'язків з елементами, які належать до інших систем, і тому вона визначає онтологічну основу власне системного підходу» [62].

З точки зору І. М. Дудника, система становить сукупність взаємопов'язаних компонентів (частин), які відмежовані від зовнішнього середовища, і яка одночасно наділена більш якісними та складнішими характеристиками порівняно із сукупністю властивостей її окремих частин і може бути схарактеризована певним набором окремих компонентів, а також специфічним способом взаємодії таких компонентів [63, с. 14].

Компонентами (елементами) системи є такі утворення, що з урахуванням структури цієї системи є неподільними. У контексті побудови системи можуть бути утворені підсистеми, тобто елементи складних систем, у тому випадку, коли між системою та її елементами є проміжні ланки, більш складні, ніж самі елементи, проте не такі складні, як власне система. Ці ланки можуть поєднувати

в собі окремі елементи системи та здатні до досягнення мети, яка стоїть перед системою.

Зазвичай кожен з елементів певної системи має своє відокремлене значення як певне явище, тобто зміст і форму. Мета існування системи слугує інтегруючим зв'язком між її складовими, одночасно склад і структура системи повною мірою підпорядковані меті існування системи.

І. М. Дудник зазначає, що наявність тісної взаємодії, органічного взаємозв'язку компонентів є причиною того, що в різноманітних процесах, у взаємодії із середовищем система усвідомлюється як єдине цілісне утворення. Це виявляється тому, що внутрішні зв'язки між компонентами системи значно тісніші та стійкіші, ніж зв'язки цієї системи (або її окремих компонентів) з іншими матеріальними об'єктами зовнішнього середовища [65, с. 14].

Фахівці у сфері теорії систем, а також системного аналізу виокремлюють різну кількість ознак системи. Наприклад, до ознак системи зараховують структурність, цілісність, ієрархічність, взаємозалежність системи і середовища, множинність описання кожної системи, або ж цілісність, наявність у системі двох чи більше типів зв'язків, наявність рівнів та їх ієрархію, організацію системи, самоорганізацію, управління, мету й доцільний характер організації, розвиток і функціонування.

Аналізуючи ознаки системи, Ю. П. Сурмін виокремлює обмеженість, цілісність, структурність, взаємозалежність із середовищем, ієрархічність, множинність описів [64, с. 56]. Натомість І. М. Дудник – цілісність, суперечливий характер взаємодії між елементами та між системою і середовищем, структурність (організованість), функціональність системи, ієрархічність та інформаційність системи [65, с. 54]. Таким чином, як систему слід розглядати будь-яке утворення, що наділене всіма або більшістю з вказаних вище ознак.

МВС України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України, що впливає зі

змісту Положення про цей ЦОВВ, затвердженого постановою КМУ від 28 жовтня 2015 року № 878 [65].

МВС є провідним суб'єктом у системі публічної адміністрації та системі ЦОВВ, на який покладено забезпечення формування державної політики в низці сфер:

– забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку, а також надання поліцейських послуг;

– захисту державного кордону й охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

– цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

– міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [67].

З метою забезпечення здійснення державної політики МВС у зазначених сферах, у тому числі в умовах воєнного стану, зазначене Міністерство включає до відповідної системи сукупність елементів, зокрема певні органи та формування. Так, до системи МВС України, крім власне Міністерства, належать: НПУ, ДСНС, ДПСУ, ДМС та НГУ. Крім того, МВС України може реалізовувати власні повноваження як безпосередньо, так і через створені в установленому порядку його територіальні органи, заклади або установи.

Також МВС України як орган державної влади має певну внутрішню структуру, яка включає:

- 1) керівництво МВС України (міністр та його заступники);
- 2) Патронатну службу;
- 3) Директорат стратегічного планування та європейської інтеграції;

4) департаменти (17): забезпечення діяльності Міністра; юридичного забезпечення; інформатизації; майна та ресурсів; фінансово-облікової політики та бухгалтерського обліку; персоналу; освіти, науки та спорту; пенсійних питань та соціального захисту; з питань режимно-секретної діяльності; охорони здоров'я; документообігу та контролю; внутрішнього аудиту; організації діяльності; авіаційної безпеки; комунікації; міжнародних зв'язків; взаємодії з Національною поліцією України;

5) управління (10): взаємодії з ДСНСУ; взаємодії з ДПСУ; взаємодії з ДМСУ; взаємодії НГУ; запобігання корупції; моніторингу дотримання прав людини; мобілізаційної роботи, цивільного захисту та критичної інфраструктури; психологічного забезпечення з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин;

6) сектори (2): державного нагляду за охороною праці та охорони праці.

7) Головний центр МВС України та відповідні територіальні центри з надання сервісних послуг;

8) заклади освіти та науково-дослідні установи, а саме: Національна академія внутрішніх справ; Харківський національний університет внутрішніх справ; Дніпропетровський, Одеський, Донецький і Львівський державні університети внутрішніх справ; Національна академія державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького; Національна академія Національної гвардії України; Національний університет цивільного захисту України; Львівський державний університет безпеки життєдіяльності; Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту; Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, а також науково-дослідні установи: Державний науково-дослідний інститут та Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр;

9) заклади охорони здоров'я, а також інші установи та підприємства, які належать до системи МВС України.

Проведений аналіз структури та функцій МВС України засвідчує, що цьому органу притаманні основні ознаки будь-якої системи. Зокрема, МВС України має визначену структуру, а також складається з певної кількості органів і формувань (елементів).

Системі МВС притаманна також ієрархічність, адже органи та формування, які належать до складу цієї системи, складаються із сукупності різноманітних підрозділів, що перебувають у підпорядкуванні вищим органам або підрозділам.

Попри те, що мета функціонування та завдання окремих ЦОВВ і формувань, які належать до системи МВС України, відрізняються певним чином, загальна мета їх функціонування є єдиною: захист прав і свобод громадян, забезпечення публічної безпеки та правопорядку, що вказує на цілісність системи. Крім того, цілісність системи МВС України означена наявністю органічного зв'язку вказаних органів і формувань, а також взаємодії під час функціонування.

Слід констатувати також взаємозалежність між системою МВС України та середовищем, у якому вона функціонує. Таким чином, органи виконавчої влади та формування, які належать до системи МВС України, у межах компетенції та наданих повноважень відслідковують зміни в існуванні суспільства, здійснюють їх аналіз і реагують на ці зміни, обираючи відповідну реакцію, що забезпечує досягнення їх цілей.

Водночас елементи системи (органи виконавчої влади та формування, які належать до системи МВС України) можна розглядати як окремі системи, а власне систему МВС України – як відокремлену підсистему або окремий елемент системи більш високого рівня (зокрема системи правоохоронних органів або системи державних органів).

2.2. Нормативно-правове регулювання здійснення державної політики МВС України в період воєнного стану

На сьогодні національна безпека й обороноздатність України є важливою характеристикою, а також необхідною умовою забезпечення життєдіяльності людини, суспільства та держави. Забезпечення національної безпеки й обороноздатності в умовах воєнного стану слід розглядати як невід'ємну складову політики держави.

Фактично вона має бути одним з основних напрямів діяльності правоохоронних органів держави та однією з найбільш важливих функцій її діяльності, що базується на загальних принципах, формах і методах управління безпекою та обороноздатністю держави.

Нормативно-правове регулювання діяльності органів системи МВС у період воєнного стану має свої особливості, що залежать передусім від характеру завдань і функцій, виконання яких покладається на структурні підрозділи органів системи МВС України щодо захисту прав, свобод та інтересів людини та громадянина, суспільства чи держави від загроз як воєнного, так і невоєнного характеру.

Визначене в Основному Законі законодавче формулювання про те, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [52], зобов'язує державу сформувати відповідну систему уповноважених правоохоронних органів, діяльність яких повинна бути пов'язана із забезпеченням безпеки та обороноздатності держави в період воєнного стану.

У контексті викладеного вагомим значення набуває нормативно-правове регулювання діяльності системи МВС у період воєнного стану як одного з важливих державних інститутів правоохоронних органів, який забезпечує її безпеку й обороноздатність.

Сучасні складні процеси геополітичних змін і катаклізмів, а також зростання загроз національній безпеці України та її обороноздатності, поява

нових видів посягань на територіальну цілісність та незалежність України зумовлюють виконання нових, багатопланових і складних завдань, що визначаються з боку держави для суб'єктів владних повноважень, які належать до системи МВС України у період воєнного стану. Зазначене обумовлює утворення та коригування відповідних заходів щодо нормативно-правового регулювання діяльності системи МВС у період воєнного стану.

Якщо розглядати власне поняття «правове регулювання», то науковці зазначають, що правове регулювання – це нормативно-організаційний і результативний вплив на суспільні відносини, який здійснюється з використанням сукупності певних правових засобів (правовідносини, юридичні норми, нормативні та індивідуальні приписи тощо) та який має на меті охорону, впорядкування та розвиток цих відносин відповідно до потреб суспільства. О. М. Мельник визначає правове регулювання як здійснюваний всією системою юридичних засобів державно-владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони та розвитку [66, с. 31].

О. Ф. Скакун тлумачить правове регулювання як упорядкування суспільних відносин, юридичне закріплення цих відносин, охорону й розвиток, що забезпечуються за допомогою права та певної сукупності правових засобів [67, с. 529].

На відміну від зазначених науковців, А. Т. Козмюк вказує, що правовим регулюванням є специфічний вплив, який здійснюється правом як особливим нормативним інституційним регулятором. Своєрідність правового регулювання полягає в тому, що воно, по-перше, відповідно до своєї соціальної природи є таким різновидом соціального регулювання, який має цілеспрямований, організований, результативний характер, а, по-друге, здійснюється за допомогою цілеспрямованої системи засобів, що реально виражають саму матерію права як нормативного інституційного утворення – регулятора [68, с. 59].

С. В. Бобровник пропонує розглядати цю категорію більш детально та формулює її визначення як особливий різновид соціального регулювання, що: має визначений предмет, тобто сферу відносин, які усвідомлюються суб'єктами

і мають для них та суспільства важливе значення; здійснюється нормативно закріпленими способами, які характеризують як активне право, так і пасивне право суб'єкта (дозволи), пасивний обов'язок вчиняти правомірні дії в інтересах уповноваженої сторони (зобов'язання); забезпечується певними методами, що координують дії учасників суспільних відносин, характеризуючи їх рівне становище у сфері права, або визначають їх субординаційну підлеглість у процесі використання прав і вдосконалення обов'язків, підкреслюючи цим наявність в одного із суб'єктів владних повноважень; стосується діяльності визначених суб'єктів, якими можуть бути фізичні, посадові, юридичні особи, органи держави та держава загалом; визначає межі державно-правового втручання в суспільні відносини, має цілеспрямований, організаційний та упорядкований характер; здійснюється за допомогою системи правових засобів, які в сукупності визначаються як механізм правового регулювання [69].

Розробці питань правового регулювання та його змісту приділяли увагу багато науковців, а обсяги нашого дослідження, на жаль, не дозволяють розкрити позиції кожного з них. Більшості позицій науковців, які було розглянуто, притаманні спільні риси. Дослідники переважно вказують, що правове регулювання можливо розглядати як певний вплив з боку держави на суспільні відносини, що здійснюється з метою їх упорядкування та поєднаний з використанням юридичних (правових) засобів.

Тому можливо запропонувати для цілей цієї роботи розглядати саме правове регулювання як «владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, який здійснюється державою за допомогою всіх юридичних засобів і норм позитивного права, а також вплив на поведінку та свідомість громадян шляхом проголошення їх прав та обов'язків, встановлення певних дозволів і заборон, затвердження певних правових актів тощо» [70].

Таким чином, нормативно-правовим регулюванням здійснення державної політики МВС у період воєнного стану слід розуміти вплив на суспільні відносини з боку держави, які стосуються: визначення місця МВС України в

системі публічної адміністрації; встановлення меж його компетенції та юрисдикції; визначення засад та порядку його взаємодії з іншими суб'єктами: публічною адміністрацією, юридичними та фізичними особами; встановлення порядку реалізації ним прав, а також обов'язків; формулювання правил поведінки його посадових та службових осіб; а також встановлення меж і ступеня юридичної відповідальності при здійсненні державної політики у період воєнного стану.

Отже, однією з початкових, основних ланок правового регулювання є норми права, що становлять основу, серцевину механізму правового регулювання [71, с. 19]. Норми права, які спрямовані на регулювання здійснення державної політики МВС у період воєнного стану, закріплені в нормативно-правових актах різної юридичної сили, що слід розглядати з використанням системного підходу.

Нормативно-правові акти, які забезпечують регулювання здійснення державної політики МВС у період воєнного стану, можливо класифікувати за ієрархічним принципом: по-перше, це Конституція України; по-друге, закони України; по-третє, нормативно-правові акти Президента України; по-четверте, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України та інших органів державної влади (зокрема центральних і місцевих органів виконавчої влади); по-п'яте, нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування.

Окремо можна зауважити на рішеннях судових інстанцій, а також нормах міжнародного права, які визнані Україною як частина її законодавства.

Необхідно зауважити, що рівень забезпечення національної безпеки й обороноздатності України залежить від здатності сил безпеки та правоохоронних органів протистояти реальним і потенційним загрозам як воєнного, так і невоєнного характеру. Водночас ефективне та якісне виконання системою МВС України в період воєнного стану завдань і функцій щодо забезпечення національної безпеки й обороноздатності України певною мірою залежить від розвиненої нормативно-правової бази, тобто наявності належного правового регулювання діяльності МВС України в період воєнного стану. Нормативно-

правове регулювання державної політики МВС у період воєнного стану має здійснюватися з метою:

1) визначення питань національної безпеки й обороноздатності України, що потребують її забезпечення з боку системи МВС України;

2) розмежування владних повноважень між МВС України та органами системи МВС України, їх посадових і службових осіб, уповноважених на виконання функцій держави щодо забезпечення національної безпеки та обороноздатності України, захисту прав і свобод людини та громадянина. Існує потреба в чіткому визначенні прав та обов'язків конкретних посадових осіб МВС України, які залучені до заходів із забезпечення національної безпеки й обороноздатності, забезпечення верховенства права, публічної безпеки та правопорядку в державі, а також регулювання превентивних заходів і засобів примусу, що можуть застосовуватись з боку системи МВС України в період воєнного стану;

3) закріплення в Основному Законі, інших законах України та підзаконних нормативно-правових актах засад діяльності посадових осіб органів системи МВС України у період воєнного стану, а також засад відповідальності невиконання або неналежне виконання обов'язків у забезпеченні національної безпеки й обороноздатності України тощо.

Водночас суттєвою складовою забезпечення безпеки суспільства та держави є інтерес, який асоціюється з певними життєво важливими матеріальними благами, духовними й інтелектуальними цінностями. Крім того, існує свобода вибору засобів забезпечення безпеки, оскільки вольовий аспект як один з елементів категорії «безпека» може бути використаний суб'єктами забезпечення безпеки без обмежень. Основним критерієм його всеосяжності може бути лише право. Тому слід констатувати, що право має одним з призначень визначення та регулювання тих загроз або негативних явищ, від яких необхідно убезпечити людину, суспільство чи державу, у тому числі у сферах національної безпеки й обороноздатності.

Слід зауважити, що сфера забезпечення національної безпеки та обороноздатності України має включати нормативно-правові акти у вигляді комплексного міжгалузевого законодавства, яке регулює та поєднує різні види суспільних відносин, що належать до окремих галузей права, до яких можуть належати такі види галузей права, як конституційне, кримінальне, адміністративне, фінансове, цивільне тощо.

Основним у нормативно-правовому регулюванні державної політики МВС України в період воєнного стану буде адміністративне право. Це пов'язано з тим, що «йдеться про суспільні відносини (зокрема адміністративно-правові), які виникають у результаті обов'язкової участі в цих відносинах суб'єкта, що наділений певними владними повноваженнями (органи державної влади, їхні посадові особи)» [72, с. 23].

Адміністративне право належить до галузей публічного права, оскільки є сукупністю правових норм, які регулюють суспільні відносини, що пов'язані з державними або суспільними інтересами та побудовані на засадах влади та підпорядкування учасників цих відносин владним інституціям [73, с. 7].

Залучення різноманітних галузей права, що спрямовані на забезпечення діяльності МВС у період воєнного стану, пов'язане з тим, що органи, які належать до відповідної системи, мають дуже широкий спектр діяльності щодо реалізації політики в досліджуваній сфері. Також слід зауважити, що системність, комплексність та узгодження різних галузей права є досить важливою характеристикою для положень правових норм у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави.

Розглядаючи правове регулювання діяльності органів системи МВС у період воєнного стану, слід наголосити на основних функціях держави, до яких належать правотворча, правозастосовна, правоохоронна та зовнішньодержавна функції. Усі функції, крім останньої, є внутрішніми функціями, які пов'язані із забезпеченням суверенітету держави та її внутрішньої безпеки. Натомість остання є зовнішньою функцією, що спрямована на забезпечення зовнішнього суверенітету держави.

З огляду на те, що діяльність МВС України передусім пов'язана з реалізацією внутрішніх функцій держави, його пріоритетами під час формування та реалізації державної політики мають відповідати основним пріоритетам внутрішньої політики держави, серед яких:

- політична стабільність і рівновага в державі;
- сталий економічний розвиток держави;
- стабільне функціонування законодавчого та виконавчих органів державної влади;
- сталий та ефективний розвиток інститутів держави;
- ефективна діяльність правоохоронних органів;
- підвищення рівня соціального захисту населення;
- єдина національна ідеологія, що об'єднує людей і суспільство, тощо.

Водночас, відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» [74], до основних пріоритетів загроз у сфері забезпечення національної безпеки та обороноздатності держави, які також слід ураховувати в державній політиці МВС України в період воєнного стану, на нашу думку, слід віднести:

1) державну безпеку як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності й демократичного конституційного ладу, а також інших життєво важливих національних інтересів від реальних чи потенційних загроз невоєнного характеру;

2) громадську безпеку та порядок як захищеність життєво важливих для суспільства й особи інтересів, прав і свобод людини та громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації й захисту національних інтересів від впливу загроз [75, с. 34].

Сутність нормативно-правового регулювання державної політики МВС у період воєнного стану полягає у створенні системи суспільних відносин, що визначаються державою за допомогою права та правових засобів, юридичне закріплення таких відносин, їх охорона й розвиток, для забезпечення

захищеності найбільш важливих інтересів людини та громадянина, суспільства, а також держави від загроз і ризиків воєнного та невоєнного характеру.

Загалом, відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» ідеться про такі чотири взаємопов'язані складові: «сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки» [76].

Суб'єктами забезпечення національної безпеки й оборони в період воєнного стану, а також за умов мирного життя, спільно з іншими органами державної влади слугують: МВС України та НГУ, що належить до структури цього міністерства як військово формування; Державна прикордонна служба України; Національна поліція України; Державна служба України з надзвичайних ситуацій; Державна міграційна служба України.

На вказані суб'єкти Конституцією та законами України покладаються обов'язки та повноваження щодо забезпечення національної безпеки й оборони в період воєнного стану, а також за умов мирного життя.

Наприклад, МВС України забезпечує формування та реалізує державну політику щодо діяльності НГУ як військового формування з правоохоронними функціями, призначеного для виконання завдань щодо захисту й охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства, держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку й забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з іншими органами із забезпечення державної безпеки й захисту державного кордону України, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань, організованих злочинних груп та організацій [76, с. 21].

В умовах мирного часу Національна гвардія України виконує правоохоронні функції, а також завдання щодо підготовки до виконання завдань у складі сил оборони. В умовах воєнного стану це військово формування бере безпосередню участь у відсічі військової агресії, спільно з іншими суб'єктами, які задіяні в обороні країни.

Саме ж нормативно-правове регулювання державної політики МВС України у період воєнного стану забезпечується значною кількістю різноманітних нормативно-правових актів, до яких належать: Конституція України, законодавчі акти України, нормативно-правові акти Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також відповідні норми міжнародного права.

Особливістю нормативно-правового регулювання державної політики МВС Країни в період воєнного стану є те, що значна кількість нормативно-правових актів безпосередньо не присвячені цьому питанню, проте вони містять окремі положення, що здійснюють вплив у досліджуваній сфері.

У нормативно-правовому регулюванні державної політики МВС України в період воєнного стану чільне місце належить Конституції України як базовому джерелу законодавства.

У сучасній теорії права Конституцію України розглядають та оцінюють як юридичну базу нормативно-правового регулювання або як основу чи фундамент усієї системи законодавства. Зазначене трактування визначає необхідність дослідження правових норм Основного Закону з метою встановлення загальних правил, які є принциповими основами більш конкретного правового регулювання. Також це зумовлено властивістю Конституції України об'єднувати, визначати цілеспрямованість та узгодженість розвитку різних галузей законодавства.

Так, у статтях 3 та 17 Конституції України констатовано основні засади охорони й захисту права та свободи людини, їх гарантії, що є конституційною основою забезпечення національної безпеки України [52].

Ці положення визначають одну з найважливіших функцій держави, а також слугують правовою підставою діяльності всіх правоохоронних органів, зокрема системи МВС, щодо забезпечення національної безпеки та обороноздатності держави.

Слід урахувати, що конституційні норми завжди розвиваються та конкретизуються в законодавстві. Нормативно-правове регулювання державної політики МВС України в період воєнного стану, крім Конституції України, забезпечується законами.

Закони України є нормативно-правовими актами вищої юридичної сили, які врегульовують найважливіші групи суспільних відносин шляхом встановлення загальнообов'язкових правил.

Правовими нормами значної кількості законодавчих актів визначаються засади діяльності публічної адміністрації в період воєнного стану, у тому числі й МВС України. До таких законодавчих актів можна зарахувати ті, що забезпечують регулювання в окремих сферах діяльності, пов'язаних з умовами воєнного стану, зокрема такі закони України: «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року [76]; «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року [77]; «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію» від 21 жовтня 1993 року [78]; «Про оборону України» від 6 грудня 1991 року; «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001 року [79] тощо.

Також наявні законодавчі акти, які врегульовують діяльність окремих суб'єктів публічної адміністрації в умовах воєнного стану, у тому числі й тих, що відносяться до системи МВС України, зокрема це закони України: «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року [80]; «Про Національну гвардію України» від 13 березня 2014 року [81]; «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року [82] тощо.

Крім того, нині спостерігається тенденція до посилення відповідальності за окремі види посягань в умовах воєнного стану, що також стосується державної політики МВС України, з урахуванням його основних завдань і функцій. Це закони, що передбачають несення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо посилення відповідальності за окремі види злочинних посягань, суспільна небезпека яких підвищується в умовах воєнного стану. Ідеться, наприклад, про зміни щодо визначення особливостей відповідальності в разі:

– несанкціонованого поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів на території держави, а також рух, переміщення або розміщення ЗСУ чи інших військових формувань, що було вчинено в умовах воєнного або надзвичайного стану (Закон України від 24 березня 2022 року № 2160-IX) [83];

– вчинення кіберзлочинів в умовах дії воєнного стану (Закон України від 24 березня 2022 року № 2149-IX) [84];

– використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану (Закон України від 24 березня 2022 року № 2155-IX) [85];

– визначення кримінальної протиправності діяння та забезпечення бойового імунітету в умовах дії режиму воєнного стану (Закон України від 15 березня 2022 року № 2124-IX) [86] тощо.

Названо лише частину законодавчих актів, які містять окремі положення щодо регулювання державної політики МВС України в період воєнного стану. Вони зазвичай визначають права та обов'язки цього органу, його підпорядкованих структур і посадових осіб у відповідних сферах правового регулювання. Деякі з перелічених законів встановлюють механізми взаємодії МВС України з іншими органами публічної адміністрації в період дії воєнного стану.

Нормативно-правове регулювання державної політики МВС України в період воєнного стану також забезпечується указами й розпорядженнями Президента України. Переважна більшість цих документів стосуються питань організаційно-розпорядчого характеру та безпосередньо не впливають на регулювання державної політики МВС України, однак деякі з них мають певне значення щодо досліджуваного питання. Передусім це нормативно-правові акти Президента України, що стосуються питань національної безпеки й оборони України в період воєнного стану.

До зазначених нормативно-правових актів належать такі укази Президента: «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [87]; «Про загальну мобілізацію» від 24 лютого 2022 року №

65/2022 [88]; «Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань» від 24 лютого 2022 року № 66/2022 [89].

Також слід урахувати акти, якими вводяться в дію окремі рішення Ради національної безпеки і оборони України, наприклад:

– «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року “Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану”» від 19 березня 2022 року № 152/2022 [90];

– «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 червня 2023 року “Щодо результатів оперативних обстежень об’єктів фонду захисних споруд цивільного захисту та вирішення проблемних питань щодо укриття населення”» від 26 червня 2023 року № 353/2023 [91] тощо.

Стосовно постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України слід зазначити, що їх роль зводиться до конкретизації окремих положень, які містяться в законодавстві, та регулювання державної політики МВС України в період воєнного стану. Умовно їх можна поділити на три групи, що стосуються: безпосередньо цього органу, порядку його діяльності в окремих сферах публічного адміністрування, загальних питань діяльності всіх органів виконавчої влади. Переважно Кабінет Міністрів України приймає постанови щодо окремих аспектів державної політики МВС України в період воєнного стану, зазвичай стосовно діяльності державних органів і підрозділів, які належать до системи МВС. Ідеться, наприклад, про постанови, які стосуються діяльності сервісних центрів МВС, НПУ, ДПСУ тощо:

– «Про навчання водіїв та державну реєстрацію транспортних засобів у період воєнного стану в Україні» від 10 травня 2022 року № 584 [92];

– «Про реалізацію експериментального проекту щодо оформлення паспорта громадянина України та паспорта громадянина України для виїзду за кордон громадянам України, які перебувають за межами України» від 10 червня 2022 року № 678 [93];

– «Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України» від 4 жовтня 2022 року № 1148 [94];

– «Про внесення зміни до пункту 6 Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції» від 9 грудня 2022 року № 1380 [95];

– «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань цивільного захисту» від 14 лютого 2023 року № 134 [96] та ін.

До документів, які забезпечують нормативно-правове регулювання державної політики МВС України в період воєнного стану, можна також віднести нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади, зокрема накази й розпорядження МВС, НПУ, ДСНС, ДПСУ та ДМС. Щоправда, вони не визначають державну політику МВС України в період воєнного стану, а конкретизують і деталізують положення актів вищої юридичної сили. Загалом їх приймають для реалізації державної політики МВС України в період воєнного стану, а не для її формування.

Крім зазначених нормативно-правових актів, у системі нормативно-правового регулювання державної політики МВС України в період воєнного стану чільне місце посідають норми міжнародного права. Сюди належать як загальновизнані принципи міжнародного права, так й окремі міжнародні договори, що укладаються від імені України у сфері гуманітарного права. Переважно йдеться про документи, які визначають закони та звичаї ведення війни або спрямовані на забезпечення основних прав і свобод людини в умовах введення воєнного стану. Як приклад можна навести такі:

– Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року [97];

– Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року [98];

– IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї – Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року [99];

– Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію від 10 жовтня 1980 року [100];

– Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 09 грудня 1948 року [101];

– Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 року [102];

– Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року [103];

– Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року [104] тощо.

З метою реалізації державної політики МВС України у рамках проєкту «Безпечна країна» за участі автора внесено на розгляд профільних парламентських комітетів ряд законопроектів, актуальних в умовах воєнного стану, зокрема:

1. Щодо *створення єдиної системи відеомоніторингу* стану публічної безпеки. Пропонується запровадити на базі органів державної влади та місцевого самоврядування єдиної системи відеомоніторингу стану публічної безпеки що сприятиме попередженню можливих загроз, а також покращить контроль за усуненням наслідків надзвичайних ситуацій і правопорушень.

2. Щодо *вдосконалення заходів, спрямованих на запобігання виявам тероризму*. Пропонується комплекс заходів антитерористичного забезпечення об'єктів можливих терористичних посягань під час проведення масових заходів, а також підвищення ефективності систем і режимів охорони найбільш уразливих об'єктів критичної інфраструктури шляхом розроблення та впровадження уніфікованих стандартів, правил, технічних умов і вимог, обов'язкового оформлення паспортів антитерористичної захищеності таких об'єктів.

3. Щодо *впровадження інженерно-технічних заходів цивільного захисту, функціонування місцевої пожежної охорони, створення класів та центрів безпеки*. На основі імплементації зарубіжного досвіду пропонується створити центри безпеки як спеціалізовані об'єкти інфраструктури, в яких наявні спеціальні приміщення для декількох екстрених служб (пожежне депо з диспетчерським пунктом, пункт базування бригади екстреної медичної допомоги та/або поліцейська станція тощо).

4. Щодо удосконалення *правових засад застосування заходів примусу військовослужбовцями Національної гвардії України*. Пропонується, зокрема, чітко визначити умови і межі використання та застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, зброї, озброєння та бойової техніки.

5. Щодо запровадження *обов'язкової охорони закладів освіти поліцією*. Пропонується забезпечення в установленому порядку охорони закладів освіти із залученням поліції охорони, встановлення тривожної сигналізації з підключенням до пунктів централізованого спостереження та реагування, стаціонарних металодетекторів, облаштування необхідних огорож та здійснення інших інфраструктурних заходів щодо організації безпеки закладів освіти в умовах воєнного стану.

6. Щодо *посилення відповідальності в сфері безпеки дорожнього руху*. Пропонується запровадити фіксацію перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних засобів шляхом вимірювання їх середньої швидкості руху, відповідальність водіїв за керування транспортним засобом, обладнаним шинами з порушенням установлених законодавством вимог.

7. Стосовно *обробки попередніх даних реєстрації особи*. Пропонується запровадження надання авіаперевізникам попередніх даних реєстрації особи та встановлення відповідальності за ненадання такої інформації (зі створенням Національного центру обробки попередніх даних).

8. Щодо *допуску транспортних засобів до пунктів пропуску через державний кордон України для автомобільного сполучення*. Пропонується встановити, що допуск транспортних засобів до пунктів пропуску через державний кордон України для автомобільного сполучення здійснюватиметься за допомогою електронної системи, порядок функціонування якої буде додатково встановлений Кабінетом Міністрів України.

9. Про *унормування права громадян на цивільну вогнепальну зброю*. Пропонується посилення дотримання режиму законності в питаннях визначення правового режиму власності на зброю, закріплення основних прав та обов'язків громадян і юридичних осіб щодо виробництва, набуття, володіння, розпорядження та використання зброї й боєприпасів, врегулювання інших питань, що безпосередньо з цим пов'язані.

10. Щодо *врегулювання питань ідентифікації та верифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства*. Пропонується врегулювання засобів ідентифікації зазначених категорій осіб за їх біометричними даними. Для цього пропонується внести ряд змін і доповнень до законів України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про громадянство України», «Про державну прикордонну службу України», «Про прикордонний контроль», «Про Національну поліцію», «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус».

11. Щодо *удосконалення правових засад діяльності Національної гвардії України*. Пропонується унормувати повноваження військових посадових осіб щодо складення протоколів про адміністративні правопорушення, надання права проводити особистий огляд, огляд речей тощо, під час виконання завдань із охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, участі у здійсненні заходів державної охорони органів державної влади та посадових осіб, під час охорони об'єктів, що підлягають охороні.

12. Про *паспорт громадянина України*. Пропонується встановити, що паспорт громадянина України у формі книжечки, оформлений до набрання чинності цим Законом, є чинним до закінчення строку його дії. Установлюються строки дії паспорта. Після закінчення строку дії паспорта у форматі книжечки, необхідно оформлювати документу в формі ID-card.

13. Щодо *уточнення повноважень суб'єктів забезпечення цивільного захисту*, удосконалення законодавства з питань захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій, організації та проведення евакуації населення, забезпечення охорони життя та здоров'я громадян.

14. Щодо застосування обмежувальних заходів протидії домашньому насильству. Пропонується врегулювання питання застосування обмежувальних заходів в частині застосування електронних засобів контролю, які відстежують виконання кривдником вимог обмежувальних приписів та обмежувальних заходів і стосуються заборони наближатися до потерпілої особи.

РОЗДІЛ 3

ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ МВС УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Формування та реалізація державної політики МВС України в період воєнного стану

Основні принципи формування та реалізації державної політики визначено в такому нормативно правовому акті, як Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», який було прийнято 1 липня 2010 року. У до ст. 2 цього Закону зазначено: «Внутрішня політика ґрунтується на таких принципах: пріоритетність захисту національних інтересів; верховенство права, забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина, повага до гідності кожної особи; рівність усіх суб'єктів права власності перед законом, захист конкуренції у сфері економічної діяльності; здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; відкритість і прозорість процесів підготовки і прийняття рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування; забезпечення сталого розвитку економіки на ринкових засадах та її соціальної спрямованості; забезпечення балансу загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів; свобода, соціальна справедливість і творча самореалізація, участь громадян в управлінні державними і суспільними справами; соціальне партнерство та громадянська солідарність» [105].

Визначаючи сферу внутрішніх справ, слід зауважити, що вона охоплює низку складних груп суспільних відносин, які пов'язані із захистом прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства й держави від протиправних посягань; протидією злочинності, забезпеченням публічного порядку, громадської безпеки та безпеки дорожнього руху, здійсненням оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування правопорушень; здійсненням

ліцензійно-дозвільної діяльності; забезпеченням реєстраційної та міграційної роботи; а також у сферах захисту державного кордону й охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, цивільного захисту та міграції (імміграції та еміграції) [106].

Отже, державною політикою у сфері внутрішніх справ слід визнати певну стратегію прийняття і практичної реалізації обов'язкових для суспільства рішень з питань забезпечення публічної безпеки та правопорядку, захисту прав, свобод та інтересів громадян від протиправних посягань виключно уповноваженими на те державними органами влади. Інакше кажучи, це – впорядкована діяльність органів системи МВС України щодо для забезпечення суспільних потреб, а також реалізації ключової мети – забезпечення існування безпечного середовища й охорони правопорядку як однієї зі складових національної безпеки України.

У Стратегії реформування державного управління України на 2022–2025 роки одним з основних напрямів визначено «формування і координацію державної політики (стратегічне планування державної політики, якість нормативно-правової бази та державної політики загалом, включаючи вимоги щодо формування політики на основі ґрунтовного аналізу й участі громадськості)» [107], що було визначено на підставі Європейських стандартів належного адміністрування, які містяться в документі SIGMA «Принципи державного управління» [108].

Розглянемо категорії «формування державної політики» та «реалізація державної політики». Так, Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає термін «формування» як похідний від терміна «формувати». Останній у нашому випадку може мати, зокрема, такі значення: «давати існування чому-небудь; організовувати, створювати що-небудь; визначати, встановлювати, намічати що-небудь» [109, с. 1329]. Отже, поняття «формування державної політики у сфері внутрішніх справ» можна схарактеризувати як «визначення, встановлення стратегічних напрямів діяльності держави у сфері внутрішніх справ» [108, с. 62].

Термін «реалізація» можна тлумачити як здійснення чого-небудь, втілення в життя будь-якого плану, проєкту, програми, намірів тощо. Також поняття реалізації розглядають як похідний від терміна «реалізовувати», що означає «здійснювати, робити реальним, втілювати що-небудь у життя» [111, с. 1018]. З огляду на зазначене, поняття «реалізація державної політики у сфері внутрішніх справ» можна визначити «як реальне здійснення, втілення в життя стратегічних напрямів діяльності держави у сфері внутрішніх справ або ж як реальне виконання будь-якого плану, проєкту, програми, намірів у сфері внутрішніх справ» [108, с. 62].

До процесу формування та реалізації державної політики залучається багато інститутів влади і дійових осіб з органів влади, експертного середовища, інститутів громадянського суспільства [110, с. 79]. Слід констатувати, що органи державної влади відіграють провідну роль у підготовці та виконанні державної політики. Саме в діяльності глави держави, уряду й парламенту практично виражаються сутність і роль держави в суспільстві, види цілеспрямованого впливу на нього [112, с. 12].

Зазначеним вище Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» чітко визначено суб'єкти зовнішньої та внутрішньої політики України. Так, у ч. 3 ст. 12 цього Закону зазначено, що «повноваження щодо формування та реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики здійснюють: Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні; Президент України як глава держави, гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини та громадянина; Рада національної безпеки і оборони України як контролюючий та координуючий орган у сфері національної безпеки і оборони при Президентові України; Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади; центральні та місцеві органи виконавчої влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування» [107].

До формування державної політики у сфері внутрішніх справ залучаються всі з перелічених органів, а також інститути громадянського суспільства. Так,

Верховна Рада України здійснює формування державної політики у сфері внутрішніх справ шляхом визначення засад внутрішньої політики, а також затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля [52], законодавчого регулювання відносин, спрямованого на впровадження засад внутрішньої політики у сфері внутрішніх справ, здійснення кадрової політики в межах, визначених Конституцією України, здійснення парламентського контролю тощо.

Президент України як глава держави та гарант додержання норм Конституції України, а також прав і свобод людини та громадянина повинен забезпечувати формування державної політики у сфері внутрішніх справ шляхом звернення до Верховної Ради України із щорічними і позачерговими посланнями, які стосуються внутрішнього та зовнішнього становища України, а також з урахуванням такого становища, містять пропозиції щодо визначення засад як внутрішньої, так і зовнішньої політики або їх коригування. Крім того, у зазначених положеннях визначаються основні напрями діяльності української держави щодо захисту від зовнішніх і внутрішніх загроз життєво важливих інтересів суспільства та держави; здійснення керівництва у сферах національної безпеки, здійснення кадрової політики відповідно до повноважень, які визначаються Конституцією України, реалізації наданого права прямої законодавчої ініціативи щодо внесення пропозицій зі зміни законодавства або ж використання права вето щодо прийнятих законів, видання указів і розпоряджень, які спрямовані на виконання Конституції та законів.

Кабінет Міністрів України реалізує завдання щодо формування та реалізації державної політики, зокрема стосовно діяльності МВС України, шляхом:

- забезпечення координації роботи всіх ЦОВВ та спрямування їх діяльності на забезпечення реалізації державної політики у відповідній сфері;
- проведення кадрової політики щодо ЦОВВ, які належать до сфери управління МВС, у межах, визначених законодавством,

- розроблення законопроектів, а також проектів інших нормативно-правових актів у межах своєї компетенції,
- забезпечення проведення експертизи зазначених проектів щодо відповідності основним засадам державної політики;
- використання права на законодавчу ініціативу, а також видання нормативно-правових актів, у межах своєї компетенції.

Цей орган державної влади виконує подвійну функцію щодо державної політики, оскільки поєднує в собі як нормотворчу форму (видає постанови, розпорядження, здійснюючи пошук збалансованості рішень між органами державної влади та суспільством), так і правозастосовну форму державної політики, зокрема у сфері внутрішніх справ (шляхом реалізації прийнятих рішень та узгодження їх між іншими суб'єктами державної політики)» [51, с. 40].

Кабінет Міністрів України, як зазначено в Законі України про цей орган, здійснює виконавчу владу «безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів» [111]. У сфері внутрішніх справ Кабінет Міністрів України як орган загальної компетенції забезпечує загальне керівництво, а також здійснює координацію всіх суб'єктів публічної адміністрації у відповідній сфері через МВС та Міністра внутрішніх справ України.

Отже, діяльність Міністерства внутрішніх справ України спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Сьогодні МВС України – це цивільне відомство, головний суб'єкт у системі ЦОВВ, що забезпечує формування, а також реалізацію державної політики у сферах забезпечення публічної безпеки та публічного порядку, протидії правопорушенням та злочинам, протидії нелегальній міграції, управління та захисту державного кордону, протидії надзвичайним ситуаціям та функціонування системи цивільного захисту.

Відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», міністерства забезпечують формування та реалізують державну політику

в одній чи декількох сферах, інші центральні органи виконавчої влади виконують окремі функції з реалізації державної політики [49]. Згідно з Положенням про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженим 28 жовтня 2015 року постановою КМУ, до основних завдань досліджуваного органу належить забезпечення формування, а також реалізації державної політики у сферах:

1) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку, надання поліцейських послуг;

2) захисту державного кордону й охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

3) цивільного захисту, захисту населення й територій від надзвичайних ситуацій і запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

4) міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [67].

Відповідно до покладених на МВС завдань воно здійснює, зокрема, такі заходи, які пов'язані із забезпеченням формування, а також реалізацією державної політики у відповідних сферах, а саме:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення та в установленому порядку вносить їх на розгляд КМУ;

2) розробляє проєкти законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції;

3) погоджує проєкти законів, інших актів законодавства, які надходять на погодження від інших міністерств та центральних органів виконавчої влади, готує в межах повноважень, передбачених законом, висновки і пропозиції до проєктів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету

Міністрів України, та проектів законів, внесених на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

4) готує в межах повноважень, передбачених законом, зауваження та пропозиції до прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентіві України;

5) розробляє проекти державних програм з питань забезпечення публічної безпеки й порядку, протидії злочинності, безпеки дорожнього руху, охорони державного кордону, захисту об'єктів і територій на випадок виникнення надзвичайних ситуацій, а також з питань міграції;

6) забезпечує міжнародне співробітництво, бере участь у розробленні проектів та укладенні міжнародних договорів України з питань, що належать до його компетенції, забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, виконання укладених міжнародних договорів України [67].

Якщо ми зіставимо визначення категорії «міністерство», яке міститься в Законі України «Про центральні органи виконавчої влади», з відповідним за суттю визначенням «Міністерство внутрішніх справ України», що міститься в п. 1 Положення про Міністерство внутрішніх справ України, то з'ясуємо, що в останньому відсутнє повноваження МВС щодо забезпечення, у визначених КМУ сферах, реалізації державної політики.

Звідси випливає, що й завдання та функції МВС пов'язані лише із забезпеченням формування державної політики в зазначених вище сферах та у відповідних напрямках.

МВС України як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України, та головний орган у системі центральних органів виконавчої влади забезпечує формування державної політики у сферах: забезпечення охорони прав людини і основних свобод, інтересів суспільства й держави; протидії злочинності; підтримання публічної безпеки та порядку; надання поліцейських і адміністративних послуг; захисту державного кордону й охорони суверенних прав України; організації

цивільного захисту, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків; міграції та громадянства [67], є складовою сектору безпеки й оборони.

Крім МВС України, інші ЦОВВ, діяльність яких координується міністром внутрішніх справ, також визначені як складові сектору безпеки й оборони. Відповідно до положень Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016, основною метою реформування та розвитку зазначеного сектора Української держави є «формування та підтримання спроможностей, що дасть змогу гарантовано забезпечити адекватне та гнучке реагування на весь спектр загроз національній безпеці України, раціонально використовуючи наявні в держави можливості й ресурси [112].

Для досягнення вказаної мети передбачено реалізувати комплекс завдань, які полягають, зокрема, у забезпеченні максимально доцільної консолідації правоохоронної діяльності у сфері відповідальності Міністерства внутрішніх справ України, підвищенні рівня довіри громадян до правоохоронних органів, розвитку Міністерства як цивільного центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує політику у сфері правоохоронної діяльності, захисту державного кордону, міграційної діяльності та цивільного захисту

Щоб подолати виклики, зазначені в Концепції (порушення функціонування та діяльності органів державної влади, а також органів місцевого самоврядування; блокування важливих об'єктів інфраструктури та промисловості; зростання рівня терористичної загрози; діяльність екстремістських озброєних злочинних угруповань, яка дестабілізує соціально-політичну ситуацію в державі; поширення транскордонної організованої злочинності; кризові явища в економіці, а також неефективність антикризових заходів, що обмежують держави можливості щодо фінансового забезпечення державної політики у сфері національної безпеки, а також призводять до відповідного виснаження самих фінансових ресурсів), необхідно завершити реформування та прискорити розвиток сектору національної безпеки та оборони,

з одночасним запровадженням відповідним чином уніфікованої системи планування, а також управління ресурсами на основі сучасних європейських та євроатлантичних підходів. Зазначене має підвищити інституційну та структурну збалансованість сектору безпеки і оборони та створити багатофункціональний, комплексний та ефективний державний інструментарій, що буде використовуватись для забезпечення національної безпеки.

Водночас без визначення надійних орієнтирів, стандартів захисту прав людини, відповідних стратегічних завдань, а також поточних цілей, власне процес відповідного реформування системи МВС України вбачається неможливим. З цією метою в зазначеному органі було прийнято Стратегію розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 [113]. Зазначена стратегія була продовженням попередніх нормативно-правових актів, які стосувались першочергових заходів реформування МВС України та перспектив органів внутрішніх справ України, які було затверджено відповідним розпорядженням КМУ. [114]. Вказана стратегія визначила нові етапи реформування, які було розпочато 2014 року, а також окреслила основні пріоритети: безпечне середовище, протидія злочинності, дотримання прав і свобод людини органами системи МВС, ефективне інтегроване управління кордонами та збалансована міграційна політика, якість і доступність послуг, ефективне врядування, прозорість і підзвітність, розвиток кадрового потенціалу й соціальний захист працівників.

Наявна система органів, які належать до сфери управління МВС України, потребує подальшого вдосконалення, а також проведення ґрунтовних заходів з реформування, без чого зазначена система не буде здатною ефективно та якісно виконувати функції та покладені на неї завдання. На сьогодні існує ще багато невирішених у зазначеній сфері питань як на рівні теоретичних розробок нормативно-правового, а також організаційно-розпорядчого характеру.

Попри значну кількість законів і підзаконних нормативно-правових актів, необхідно визнати, що досі не вирішеними на законодавчому рівні залишилися питання щодо визначення та вдосконалення: правових засад і правового

регулювання у сфері надання сервісних послуг МВС України щодо механізмів реалізації прав та інтересів отримувачів відповідних послуг; організації та правового регулювання детективної діяльності в Україні як одного з перспективних напрямів посилення діяльності щодо протидії правопорушенням та злочинам у державі; нормативно-правового регулювання питань службової дисципліни в ЦОВВ, які належать до сфери управління МВС України, а також повноважень їх посадових і службових осіб тощо.

Реалізацію державної політики у відповідних сферах здійснюють Національна гвардія України, яка згідно з положеннями Закону України «Про Національну гвардію України» є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України [115], а також відповідні центральні органи виконавчої влади, діяльність яких координується та спрямовується КМУ через Міністра внутрішніх справ України згідно з чинним законодавством, зокрема НПУ, ДПСУ, ДМСУ, ДСНСУ.

Міністр внутрішніх справ України спрямовує та координує здійснення зазначеними органами виконавчої влади заходів, що належать до компетенції МВС, а також відповідно до Положення про цей центральний орган виконавчої влади спрямовує та координує діяльність вказаних органів, зокрема:

- погоджує та подає на розгляд Кабінету Міністрів України розроблені зазначеними органами виконавчої влади проєкти законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України;

- визначає пріоритетні напрями роботи цих органів та шляхи виконання покладених на них завдань, затверджує їх плани роботи;

- вносить Прем'єр-міністрові України пропозиції стосовно кандидатур на посади керівників цих органів виконавчої влади і за пропозицією керівників зазначених органів – пропозиції щодо кандидатур на посади їх заступників, крім заступників керівника Національної поліції;

- погоджує структуру апаратів центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, а також структуру територіальних органів Національної поліції [67].

3.2. Пріоритети державної політики МВС України в період воєнного стану

З початком повномасштабної агресії росії проти України до факторів, які впливають на публічну безпеку та мають бути враховані, додалися ворожі обстріли й атаки на критичну інфраструктуру, загрози енергетичній та продовольчій безпеці в окремих регіонах, підвищення ризику техногенних аварій і катастроф, значне замінування території, а також мінне забруднення.

Крім того, було утворено низку суб'єктів, які безпосередньо або опосередковано впливають на вирішення питань щодо гарантування публічної безпеки та долучаються до окремих заходів з її забезпечення, наприклад, військові адміністрації або формування територіальної оборони. Важливим для виконання завдань щодо забезпечення публічної безпеки та правопорядку з боку МВС України є сукупність факторів, які нині та в майбутньому будуть впливати на розвиток держави та територіальних громад. Зазначене стосується проблем обігу зброї, розмінування території, домашнього насильства тощо.

На сьогодні можливо констатувати деяку активність держави щодо формування та реалізації політики із забезпечення публічної безпеки в умовах воєнного стану та подальшого післявоєнного відновлення. Наприклад, це стосується запровадження проекту *«Безпечна громада»* у межах окремих територіальних громад. Так міністр внутрішніх справ України спільно з міністром розвитку громад та територій України представили Концепцію, а також деякі напрацювання з її впровадження наприкінці серпня 2022 року. Вони наголосили, що необхідно розробити та впровадити концепцію, яка буде передбачати подальше забезпечення безпекових потреб у кожній територіальній громаді, з обов'язковим урахуванням її специфіки й особливостей. Зазначене передбачає розробку самої концепції *«Безпечна громада»*, а також її погодження та подальше затвердження урядом [116].

Зазначений проєкт охоплює дев'ять розділів, у яких визначено: напрями діяльності щодо розв'язання низки проблем стосовно встановлення безпечного

середовища, принципи утворення безпечних громад, мету й завдання проєкту, механізми та засоби реалізації концепції, визначення складових безпеки територіальної громади, а також індикатори для визначення рівня її безпеки, відповідні джерела фінансування та матеріального забезпечення, а також інші положення, що мають значення для проєкту. Передбачається подальше обговорення цієї концепції з представниками територіальних громад та органами місцевого самоврядування [117].

У концепції визначено та окреслено проблеми, які потребують подальшого розв'язання: брак методик і належних стандартів оцінювання рівня безпеки територіальних громад; відсутність чіткого розподілу повноважень щодо забезпечення публічної безпеки між державою та територіальними громадами; застарілі засоби й механізми взаємодії між суб'єктами забезпечення публічної безпеки територіальних громад.

До принципів подальшого формування безпечної територіальної громади належать: верховенство права та законність; наявність партнерства та субсидіарність між публічною адміністрацією та приватними суб'єктами; прозорість, відкритість і партисипація; організаційна, правова та фінансова забезпеченість; дотримання принципу гуманізму та забезпечення суспільного інтересу; пріоритетність застосування превентивних методів і заходів.

Об'єктами концепції безпеки було визначено такі: безпека інфраструктури, безпека природного середовища, безпека публічних послуг, безпека ведення бізнесу, безпека в сім'ї та житлі, безпека праці, безпека дозвілля.

До ситуацій, які становлять загрозу для безпеки територіальної громади, зараховано такі: порушення правопорядку, надзвичайні ситуації, воєнний стан, а також інші загрози для безпеки територіальної громади.

У концепції передбачено застосування критеріїв для визначення та оцінювання рівня безпеки територіальних громад: доцільність (визначає обґрунтованість запровадження певних обмежень, що пов'язані з безпековими заходами, а також вказує на баланс між свободою та безпекою); збалансованість (наявність економічного обґрунтування застосованих заходів порівняно з

наявним рівнем безпеки в громаді); комплексність (наявність і готовність безпекових структур до реагування на загрози, рівень безпеки об'єктів, обізнаність жителів громади); результативність (визначається своєчасністю надання відповідних безпекових послуг, а також за співвідношенням уникнутих чи завданих збитків).

Поширеною практикою є впровадження місцевих програм «*Безпечне місто*», які переважно спрямовані на функціонування системи відеоспостереження та швидкого реагування на злочинні дії або правопорушення. Слід зазначити, що досить часто такі системи в територіальних громадах працюють за відсутності належного документального оформлення. Крім того, наявні проблеми щодо аналізу, використання чи збереження отриманих даних. На сьогодні поширеною є практика щодо встановлення систем відеоспостереження в освітніх закладах.

Зважаючи на виклики війни для сфери цивільного захисту, активізувались процеси утворення, а також розвитку добровольчих формувань з цивільного захисту. Наприклад, у м. Одеса було утворено добровольче формування з цивільного захисту, до складу якого увійшли особи, які переважно вже брали участь у проведенні рятувальних робіт: співробітники та волонтери Червоного Хреста, члени організації «Мотохелп», члени Асоціації добровільних пожежників України, кінологи, альпіністи й дигери. З метою відпрацювання навичок реагування на надзвичайні події в період воєнного стану проводяться практичні заняття з ліквідації наслідків після ракетного удару. Відповідні тренування проводяться із залученням спеціальних транспортних засобів та техніки.

Вартий уваги розвиток *концепції Community Policing* у період воєнного стану, що запроваджується органами поліції. Проект «Поліцейський офіцер громади», який реалізується НПУ, спрямований на забезпечення кожної об'єднаної територіальної громади поліцейським, який буде працювати та проживати й території відповідної громади, знатиме її проблеми, буде захищати

і представляти інтереси громади та буде безперервно надавати поліцейські послуги місцевому населенню.

Також одним з пріоритетних проєктів є запровадження в освітньому середовищі «вихователів безпеки». Під час форуму «Україна. Безпечна громада» минулого року Міністерством внутрішніх справ України спільно з Національною поліцією України, Державною службою з надзвичайних ситуацій України із залученням Міністерства розвитку громад та територій України, Міністерством освіти України, Асоціацією об'єднаних територіальних громад, Асоціацією міст України, ЮНІСЕФ, освітнім омбудсменом та представниками об'єднаних територіальних громад у 2022 році було ініційовано пілотний проєкт – «Вихователь безпеки».

Особи, які мають стати вихователями безпеки, – це цивільні особи, що після відповідного проходження навчання виконують завдання щодо попередження, виявлення і припинення протиправних діянь, які можуть вчинятися як учасниками освітнього процесу в межах навчальних закладів, так і тих, що вчиняються стосовно цих осіб. Крім того, вихователі безпеки мають брати участь у реалізації превентивних заходів у навчальних закладах, а також вносити пропозиції щодо підвищення рівня безпеки в освітньому середовищі.

Проєкт визначає необхідність посилення комунікації та партнерства між поліцією, рятувальниками, навчальними закладами, територіальною громадою, батьківським та учнівським самоврядуванням з метою забезпечення для дітей безпечного та вільного від насильства, наркотиків і булінгу середовища. До зазначеного проєкту вже долучилися 16 територіальних громад, у яких перші спеціалісти із забезпечення безпеки в освітньому середовищі вже приступили до роботи.

За ініціатииви Міністерства внутрішніх справ України також було створено інший продукт для школярів середньої школи – «Абетка з безпеки». У цьому посібнику зосереджені поради від А до Я, що можуть допомогти вчителям, дітям та їхнім батькам зберегти й захистити здоров'я та життя учня. Зазначений посібник містить відповіді на найбільш актуальні проблеми сьогодення в умовах

ведення війни, наприклад, він містить роз'яснення стосовно небезпеки снарядів, бомб, мін і гранат, або висвітлює порядок дій під час сигналу «Повітряна тривога». Також цей посібник містить рекомендації стосовно того, як діяти в умовах різноманітних надзвичайних ситуацій: радіоактивного забруднення, екологічного лиха, хімічної атаки тощо. Крім того, до нього включено основи безпеки дорожнього руху, а також актуальні теми з безпеки в інтернеті та булінгу [118].

Міністерство внутрішніх справ України в серпні 2022 року презентувало мобільний застосунок призначений для реагування на випадки *гендерно обумовленого та домашнього насильства*. Зазначений застосунок надає можливість постраждалій особі, не привертаючи увагу кривдника, викликати допомогу без здійснення телефонного дзвінка. Такий додаток є зучним та ефективним способом для реагування в разі наявності фактів гендерно зумовленого або домашнього насильства. Крім того, це – ресурс з кнопкою виклику поліції, картою з інформацією про доступні сервіси поряд, а також інформацією щодо видів насильства та порядку реагування на них. Цей проєкт було реалізовано за допомогою Фонду ООН у галузі народонаселення та Посольства Великої Британії в Україні, а також за участю Олени Зеленської [119].

Окремо слід відзначити нормативне врегулювання, а також розробку рекомендацій з питань забезпечення безпеки в певних сферах. Перед початком навчального року 2023 року деякі урядові органи, а також експертні установи здійснили розробку та впровадження рекомендацій щодо підвищення безпеки освітнього процесу в навчальних закладах за наявності військової загрози. Державна служба з надзвичайних ситуацій України спільно з Міністерством освіти і науки України розробила рекомендації та вимоги щодо створення й облаштування безпечного укриття в навчальному закладі [120; 121]. Своєю чергою Державна служба якості освіти впровадила рекомендації [122] щодо організації безпечного освітнього середовища навчального закладу в очному, дистанційному або змішаному форматі навчання, що надасть можливість

керівникам навчальних закладів організувати освітній процес та оперативно змінювати формати залежно від безпекової ситуації. Зазначені рекомендації було розроблено та впроваджено в межах проєкту «Супровід урядових реформ в Україні», спільно із фахівцями, долученими до ініціативи «Система забезпечення якості освіти».

У період воєнного стану на нормативно-правовому рівні було забезпечено створення додаткових механізмів забезпечення безпеки у сфері будівництва, що пов'язані із захистом населення від ураження вибухами, уламками боєприпасів, вибуховими хвилями, небезпечними радіоактивними чи хімічними, а також біологічними речовинами. Верховною Радою України з метою вирішення питання організації бомбосховищ та укриттів 29 липня 2022 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення вимог цивільного захисту під час планування та забудови територій» [123]. Зазначений закон визначає зміну підходів щодо утворення системи споруд призначених для цивільного захисту. Передусім це стосується містобудівної документації, планування та забудови, що здійснюються на місцевому й регіональному рівнях. Відповідно, містобудівна та проєктна документація повинна обов'язково включати розділ щодо визначення інженерно-технічних заходів із забезпечення цивільного захисту, що буде передбачати облаштування укриттів і бомбосховищ, а також створення умов безперешкодного доступу до них населенню.

Також важливе значення має питання наявності *системи оповіщення та укриттів у громадах*. У період воєнного стану можливість скористатися укриттям чи захисними спорудами від обстрілів або вибухів здатна зберегти значну кількість життів. Водночас нагальною є потреба в реформуванні цієї сфери, що має бути одним з ключових завдань розвитку територіальних громад і діяльності місцевої публічної влади. Адже існує потреба в суттєвому збільшенні кількості укриттів та їх технічному вдосконаленні.

Слід зазначити про позитивний досвід деяких регіонів України та окремих населених пунктів. Наприклад, у м. Лівів за повідомленням місцевої

адміністрації, забезпечено достатню кількість укриттів для безпечного перебування всіх мешканців міста під час надзвичайних ситуацій, для чого в місті було утворено та використовується близько 6 тисяч укриттів. Відповідно на інформаційному порталі Львівської міської ради міститься інтерактивна мапа з відповідною інформацією, а в соціальних мережах і месенджерах Viber або Telegram для населення доступна інформація про найближче укриття за назвою вулиці або ехолокацією, наявна інформація в текстовому форматі з одночасним визначенням адреси місця розташування та району, найменування установи, де є укриття, його площі та максимальної кількості осіб, на яку воно розраховане [124].

Також досить важливим питанням забезпечення безпеки населення в умовах воєнного стану є *функціонування системи оповіщення*. У цьому випадку слід виділити ініціативи за участю центральних органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування. Так, фахівцями ДСНС було завершено тестування та перевірку роботи системи екстреного оповіщення щодо надзвичайних подій та ситуацій під назвою «Cell Broadcast», наприкінці 2023 року система має запрацювати в штатному режимі. Після запровадження режиму воєнного стану ведеться постійна робота щодо закупівлі та встановлення спеціального обладнання: електронних сирен, сигнально-інформаційних табло, вуличних гучномовців, матеріалів та обладнання для системи оповіщення (гучномовців рупорних, інформаторів, підсилювачів-мікшерів, з'єднувального електричного кабелю). Також дуже широкого поширення набули мобільні застосунки щодо оголошеної тривоги та здійснюється постійне інформування населення про небезпеки через популярні в територіальних громадах Телеграм-канали.

Варто також звернути увагу на особливості *свободи пересування та вибору місця проживання* з урахуванням вимог та особливостей воєнного стану. У перші дні повномасштабного наступу окупаційних військ утворення блокпостів і пунктів пропуску мало переважно стихійний характер, що створювало перешкоди для оперативної доставки військових вантажів, військової та

спеціальної техніки та особового складу ЗСУ, у зв'язку з обмеженням трафіку в окремих місцевостях. З метою забезпечення контролю за дотриманням обмежувальних заходів під час введення комендантської години було утворено систему та порядок забезпечення пропускного режиму, а також введено систему перепусток, які видаються за рішенням коменданта.

Слід зауважити, що вказані заходи довели свою доцільність у протидії порушенням громадського порядку та загрозам національній безпеці держави в період воєнного стану, що підтверджують інформаційні повідомлення стосовно фактів затримання окремих осіб під час перевірки документів на блокпостах або дії комендантської години.

Також у правоохоронних органах констатують тенденцію до зниження рівня окремих категорій злочинів, наприклад, таких як грабежі чи квартирні крадіжки. Такому зниженню сприяє наявність посилених патрулів, комендантської години, блокпостів тощо [125]. Щоправда, час від часу з'являється інформація про резонансні факти застосування вогнепальної зброї на блокпостах. Досить відомим став інцидент на блокпосту міста Черкаси, де відбувся напад на представників Української Гельсінської спілки з прав людини [126].

Певного негативного забарвлення набула тенденція використання військовими адміністраціями *порушень комендантської години* для вручення повісток військовозобов'язаним, а також вручення повісток під час перетинання блокпостів, що негативно впливає на сприйняття населенням мобілізаційних заходів та подальшого проходження військової служби, хоча законодавчі обмеження щодо такої діяльності відсутні (важливо, що Верховна Рада України схвалила в першому читанні законопроект про встановлення адміністративної відповідальності за порушення комендантської години).

Значний суспільний інтерес також становить питання щодо обмеження права на *перетинання державного кордону*, тривалий час воно є предметом урядових і парламентських ініціатив щодо введення обмежень або надання дозволів для окремих категорій працівників (наприклад, дозвіл щодо виїзду за

кордон для працівників окремих суб'єктів господарювання, представників ІТ-сфери, або відрядження для окремих категорій службовців, які не мають доступу до державної таємниці та за наявності гарантії їх повернення в Україну), так і для деяких категорій осіб (які мають право на тимчасове чи постійне проживання за кордоном, за умови якщо там проживають їх члени сім'ї або за наявності інших обставин). Аргументами для запровадження таких ініціатив є потреба у відновленні бізнес-активності й посиленні економічної складової, залучення закордонних приватних інвестицій, промоція української позиції за кордоном, а також деяка непропорційність суворості наявних обмежень.

Нагальними залишаються проблеми щодо контролю за обігом зброї, вибухових матеріалів і речовин, а також мінного забруднення території держави. Наказ МВС України від 1 березня 2022 року № 170 «Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану» [127] суттєво спростив порядок отримання дозволу на придбання, зберігання, використання та носіння вогнепальної мисливської зброї в умовах воєнного стану.

Законом України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України», який було прийнято 3 березня 2022 року, встановлено, що «у період дії воєнного стану громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України (далі – цивільні особи), можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії росії та/або інших держав, у тому числі отримати вогнепальну зброю і боєприпаси до неї. У період дії воєнного стану громадяни України можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії росії, застосовуючи власну нагородну зброю, спортивну зброю (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниці), мисливську нарізну, гладкоствольну чи комбіновану зброю та бойові припаси до неї» [128].

На період дії воєнного стану в законодавстві не було передбачено жодних спеціальних правил щодо перевезення товарів, які перебувають в обмеженому обігу. Зазначене стосується також зброї, за умови, якщо перевезення

відбувається відповідно до встановленого законодавством порядку. Проблемним питанням є перевірка зброї на блокпостах, оскільки уповноважені особи досить часто просять пред'явити зброю для звірки відповідності номерів на зброї номерам у відповідному дозволі.

Ще до початку відкритої воєнної агресії, а також після запровадження воєнного стану на території держави одним з елементів або виявом ведення гібридної війни стали масові повідомлення через засоби зв'язку та Інтернет про замінування об'єктів критичної або соціальної інфраструктури. Наприклад, у Львові в лютому 2022 року поліція викрила дві ботоферми, що використовувались для надсилання повідомлень про фейкові замінування об'єктів, керівництво якими здійснювалось з території росії [129].

Крім того, у перші дні повномасштабного вторгнення окупаційних військ за допомогою медіа, а також соціальних мереж поширювалася інформація щодо мінування житлових будинків диверсійно-розвідувальними групами з розміщенням фотографій снарядів, гранат чи саморобних вибухових пристроїв. У лютому-березні 2022 року було велике надходження повідомлень про нанесення навідних міток, які здебільшого не підтверджувались, проте одночасно збільшили рівень соціального страху та відчуття загрози, що сприяло дезорганізації в роботі соціальних інститутів, та утворювали перешкоди в роботі правоохоронних органів, а також громадських формувань з охорони громадського порядку.

Відповідно до повідомлень ДСНС України, через військову агресію з боку росії наша держава стала однією з найбільш забруднених мінами та боєприпасами країн світу, на очищення від яких знадобиться не одне десятиріччя. Унаслідок широкомасштабного вторгнення потенційно було забруднено вибухонебезпечними предметами та мінами майже половину території України. За повідомленнями ДСНС вдалось потенційно скоротити небезпечну територію з 300 тисяч до 185 тисяч квадратних кілометрів. Після початку війни було вилучено більш як 192 тисяч боєприпасів, мін і вибухонебезпечних предметів. На територіях Київської, Чернігівської та

Сумської областей до цього часу продовжується робота піротехніків ДСНС, крім того, ведеться постійна робота щодо ліквідації наслідків обстрілів та замінування в Донецькій, Харківській, Миколаївській, Одеській та Запорізькій областях [130].

Значну проблему становить мінування військовими росії акваторії Чорного моря, зокрема це стосується району, який прилягає до гирла Дунаю, а також острова Зміїний, де проходить маршрут до портів України з боку Босфору. Після штормів у морі міни зриває з кріплень і виносить на узбережжя в межах Одеської області, де вони знешкоджуються вибухотехніками або навіть вибухають самостійно. Відповідно до повідомлень ЗМІ, було зафіксовано більше двох десятків таких епізодів, деякі з яких супроводжуються жертвами серед цивільного населення [131].

Крім того, нагальною залишається проблема домашнього насильства й торгівлі людьми. Попри повномасштабну війну, розпочату росією в Україні, зазначена проблема не втратила актуальності, адже будь-яка екстремальна ситуація, у тому числі війна, загострює проблеми в сімейних стосунках і взаємовідносинах. В умовах воєнного стану домашнє насильство стало досить поширеним явищем, що набуває більшої небезпеки, ніж у мирний час. Адже жертвам, які зазнали такого насильства в наявних умовах, складніше знайти вихід, оскільки вони ще більше залежать від кривдників матеріально та фізично, у них менше можливостей попросити про допомогу, а також вони більше обмежені в пересуванні.

Під час збройного конфлікту, у відповідний період врегулювання після його завершення, а також у разі вимушеного переселення можуть збільшуватись інтенсивність і масштаби наявних форм насильства в сім'ї, крім того, це може призводити до утворення нових форм насильства. У цьому війна, так само як й інші екстремальні ситуації, слугує каталізатором і загострює проблеми, які існували до цього в стосунках між людьми. Відповідно до аналітичних оглядів, можна зазначити, що «домашнє насильство під час війни – це поширене явище, яке стає ще більш небезпечним, ніж у мирний час. Людям, які зазнали такого

насильства зараз, складніше знайти вихід – вони часто обмежені в пересуванні, їм немає в кого попросити про допомогу, вони ще більше залежать від кривдників фізично й матеріально» [132].

З огляду на викладене, можна визначити такі пріоритети державної політики МВС у період воєнного стану:

- безпека громад та освітнього процесу;
- забезпечення населення укриттями та створення ефективної системи його оповіщення;
- забезпечення свободи вибору місця проживання та пересування в умовах воєнного стану, обґрунтоване запровадження відповідних обмежень;
- протидія незаконному обігу зброї, вибухових пристроїв і речовин, а також усунення наслідків мінного забруднення території країни;
- протидія домашньому насильству й торгівлі людьми.

До пріоритетних напрямів державної політики МВС України в умовах воєнного стану належать такі:

1. *Унормування обігу вогнепальної зброї.* Одним із дієвих шляхів мінімізації ризиків, пов'язаних з обігом зброї, може стати напрацювання ефективного механізму контролю за вогнепальною зброєю, встановлення чіткого порядку набуття та позбавлення права власності, зокрема на зброю, здобуту в бою із загарбниками (трофейну). Саме ця ідея – ключова в пропозиціях і рекомендаціях, пропонованих МВС України до другого читання законопроекту «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5704). Природа закону полягає у встановленні основних правових засад і якісному врегулюванні суспільних відносин, які з плином часу можуть змінюватися, потребувати сучаснішого регулювання.

2. *Забезпечення стабілізаційних і реінтеграційних заходів на деокупованих територіях.* Першочерговими напрямами державної політики МВС у цій сфері є: формування та розбудова безпечного середовища; відновлення громадської безпеки і правопорядку, свободи пересування, охорони особливо важливих державних об'єктів; сприяння у відновленні життєдіяльності населених пунктів

та їх інфраструктури; забезпечення заходів з гуманітарної допомоги, розмінування та взаємодії з міжнародними організаціями; створення умов для відновлення належного державного управління.

3. *Гуманітарне розмінування.* Це безпрецедентно масштабний і складний виклик із часів Другої світової війни для всього сектору безпеки й оборони України та міжнародної спільноти. За підрахунками міжнародних експертів, після Перемоги Україні для повного розмінування територій знадобиться від 30 до 70 років. Основними завданнями МВС у сфері гуманітарного розмінування є: збільшення чисельності підрозділів розмінування; упровадження передових технологій; оснащення підрозділів сучасною технікою та обладнанням; розвиток та вдосконалення системи підготовки кадрів для розмінування; залучення приватних операторів протимінної діяльності тощо. МВС зацікавлене в акумулюванні та консолідації зусиль для повного розмінування території України.

4. *Розширення географії надання адміністративних послуг громадянам, які виїхали за кордон.* За ініціативою МВС уже створена й активно функціонує розгалужена система відокремлених підрозділів державного підприємства «Документ» у низці країн. Основним пріоритетом є розширення географії розміщення за межами України таких відокремлених підрозділів і забезпечення надання адміністративних послуг громадянам, які покинули Україну внаслідок збройної агресії РФ проти України, з оформлення та відновлення документів з метою створення можливостей для їх безперешкодного повернення.

5. *Забезпечення функціонування гвардій наступу.* На початку 2023 року МВС ініціювало створення нових штурмових бригад у складі Національної гвардії України, Національної поліції України та Державної прикордонної служби України, які звільнятимуть тимчасово окуповані РФ території України. Єдиною метою бригад є звільнення окупованих територій від російських військ. Ключовим завданням МВС у забезпеченні ефективної роботи цих бригад має стати їх якісна підготовка відповідно до міжнародних стандартів, гарантування

високого рівня матеріально-технічного забезпечення та створення всіх необхідних умов для виконання бригадами їх основних завдань.

б. Захист дітей, постраждалих від воєнних дій, які отримали поранення, контузію, каліцтво, зазнали фізичного, сексуального, психологічного насильства, були викрадені або незаконно вивезені за межі України, насильно переміщені, залучалися до участі в незаконних збройних формуваннях або незаконно утримувалися, зокрема перебували в полоні; розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно переміщених за межі України; створення безпечного середовища для дітей; превентивна робота з дітьми, які потребують захисту від наслідків воєнних дій.

Також для реалізації відповідних пріоритетів можна запропонувати низку заходів відповідного спрямування під час здійснення державної політики МВС у період воєнного стану, зокрема таких як:

1) розробка та впровадження на території держави національної концепції «Безпечна громада», а також окремих цільових програм із залученням до їх обговорення органів місцевого самоврядування, експертів і громадськості;

2) урахування в нормативно-правових актах, що приймаються в період воєнного стану, балансу між свободою та безпекою, що передбачає дотримання принципу обґрунтованості й доцільності під час запровадження обмежень, пов'язаних з правовим режимом воєнного стану;

3) запровадження чіткого розподілу і визначення компетенцій органів військового та цивільного управління в питаннях безпеки в умовах воєнного стану, а також визначення додаткових конкретних механізмів контролю під час надання додаткового обсягу повноважень органам військового й цивільного управління в умовах воєнного стану;

4) урахування під час реалізації заходів цивільної безпеки особливих потреб окремих вразливих груп населення, а також впливу загроз воєнного характеру на їх становище;

5) розробка змін до законодавства, а також упровадження програм національного та регіонального рівня щодо забезпечення контролю за обігом зброї та розмінування території держави;

б) забезпечення на рівні територіальних громад проведення навчання та інформаційно-просвітницьких заходів щодо безпечного поводження в умовах воєнної загрози, а також запровадження заходів з підтримки окремих груп населення, які постраждали внаслідок ведення бойових дій.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження сформульовано низку науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо визначення особливостей та вдосконалення державної політики МВС України в умовах триваючої війни росії проти України. Встановлено закономірності трансформації пріоритетів, напрямків і способів формування державної політики у конституційно-правовому та правозастосовному аспектах.

1. Методологія дослідження державної політики МВС України становить логічну структуру (*включає принципи, методи, засоби, а також форми пізнання*), що допомагає повніше осмислити сутність і характеристики державної політики у цілому. Така методологія охоплює кілька рівнів, до яких належать: сучасні філософські, наукознавчі, світоглядні, соціологічні засади; принципи наукового пізнання (*об'єктивність, історизм, конкретність*); методологічні підходи (*аксіологічний, екзистенціальний, антропологічний, діяльнісний, феноменологічний, системний*); спеціальні наукові методи (*аналіз, синтез, герменевтичний, абстрагування, порівняння, узагальнення, діалектичний, функціональний, історичний, статистичний, інституціональний тощо*).

2. З урахуванням становлення, розвитку і утвердження правової держави, потребують змістовного оновлення методологічні засади спрямування державної політики МВС України з конкретизацією і уточненням завдань та функцій Міністерства відповідно до сучасних вимог і тенденцій (*як складової сектору безпеки*), структури, компетенції центрального апарату МВС та інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує міністр, ліквідацією дублюючих ланок та об'єднанням підрозділів зі спорідненими функціями.

3. Державна політика МВС України – це впорядкована законодавством діяльність уповноважених інституцій, спрямована на *забезпечення безпечного середовища й охорону правопорядку* як невід'ємних складових національної безпеки України. Зміст державної політики МВС України в умовах воєнного

стану у порівнянні з мирним часом зазнав значних змін. Пріоритетні напрями діяльності вимушено скориговані і спрямовані, насамперед, на формування безпекового середовища в країні, а також усунення (мінімізацію) внутрішніх та зовнішніх безпекових ризиків. Ключовими пріоритетами щодо безпекового напрямку визначено: реалізація державної політики у сфері дотримання норм міжнародного права у частині повноважень з координації розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин та вирішення інших пов'язаних з цим питань; впровадження системи екстреної допомоги населенню (за єдиним номером виклику – 112); формування Єдиного реєстру зброї; запровадження комплексного проєкту «Безпечне дитинство»; спрощення процедури надання адміністративних послуг сервісними центрами МВС; покращення правового забезпечення і вжиття скоординованих заходів по запобіганню домашньому насильству; впровадження політики безбар'єрності; удосконалення проєкту «Поліцейський офіцер громади»; роботу добровільних пожежних команд, інших громадських формувань; контроль за дотриманням прав людини у відділках поліції (система Custody Records); новий підхід до охорони кордонів (із пріоритетом на розбудову кордону з рф, рб та тимчасово окупованою ділянкою з Молдовою).

4. Ефективне функціонування МВС України пов'язане з рівнем участі у цьому процесі різних категорій інституцій, які, залежно від статусу і повноважень, розподілені на суб'єктів співпраці: формування державної політики (ВРУ, Президент України, КМУ, ЦОВВ, діяльність яких спрямовується і координується КМУ через Міністра внутрішніх справ України, громадськість); затвердження державної політики (ВРУ, Президент України та КМУ); обговорення державної політики (громадськість, неурядові організації та міжнародні експерти); реалізація державної політики (МВС України; ЦОВВ, діяльність яких спрямовується і координується КМУ через Міністра внутрішніх справ України; НГУ та інші органи й установи, що належать до системи МВС). МВС України як орган центральної виконавчої влади має певну внутрішню структуру, що функціонально обумовлена виконанням ключових

державницьких завдань у сферах: забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг (*Національна поліція України та Національна гвардія України*); захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні (*Державна прикордонна служба України*); цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності (*Державна служба України з надзвичайних ситуацій*); міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів (*Державна міграційна служба України*); державної реєстрації (перереєстрації) та обліку транспортних засобів, приймання іспитів для отримання права керування транспортними засобами і видачі відповідних документів та інших адміністративних послуг, включаючи ліцензійну діяльність (*Головний сервісний центр МВС*).

5. Нормативно-правове регулювання державної політики МВС України в період воєнного стану пов'язано зі значною кількістю нормативно-правових актів різного рівня, до яких належать: Конституція України; закони України; акти Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних і місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. З метою реалізації державної політики у рамках проєкту «Безпечна країна» МВС України за участі автора запропоновано унормувати засобами законодавства: створення системи відеомоніторингу стану публічної безпеки; вдосконалення заходів, спрямованих на запобігання тероризму; щодо впровадження інженерно-технічних заходів цивільного захисту, функціонування місцевої пожежної охорони, створення класів та центрів безпеки; удосконалення правових засад застосування заходів примусу військовослужбовцями Національної гвардії України; сприяння поліцією охороні закладів освіти; посилення відповідальності в сфері безпеки

дорожнього руху; правові засади обробки попередніх даних реєстрації особи (зі створенням Центру обробки інформації); формування критеріїв допуску транспортних засобів до пунктів пропуску через державний кордон; унормування обігу цивільної вогнепальної зброї; врегулювати питання ідентифікації і верифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства; уточнення повноважень суб'єктів забезпечення цивільного захисту, удосконалення законодавства з питань захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій, організації та проведення евакуації населення; застосування обмежувальних заходів протидії домашньому насильству; диференціації відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, а також розроблення і прийняття законів України: «Про публічну безпеку і порядок», «Про муніципальну поліцію (варту)», «Про державну реєстрацію геномної інформації людини», а також у нових редакціях – «Про оперативно-розшукову діяльність» і «Про організаційно-правові засади боротьби з організованою злочинністю».

6. Виокремлено та охарактеризовано такі пріоритети державної політики МВС України в період воєнного стану: безпека громад та освітнього процесу; забезпечення населення укриттями та створення ефективної системи його оповіщення; забезпечення свободи вибору місця проживання та пересування й обґрунтоване запровадження відповідних обмежень; унормування обігу вогнепальної зброї; забезпечення стабілізаційних і реінтеграційних заходів на деокупованих територіях; гуманітарне розмінування; розширення географії надання адміністративних послуг громадянам, які виїхали за кордон; забезпечення функціонування «гвардій наступу». Для реалізації відповідних пріоритетів запропоновано низку організаційно-управлінських рішень, правових та інформаційних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

-
1. Доктринальні засади розвитку держави та права: національні та міжнародні тенденції : монографія / [Ю. Л. Бошицький, В. М. Іванов, М. Г. Братасюк та ін. ; заг. ред. Ю.Л. Бошицького]. Київ : Ліра-К, 2014. 440 с.
 2. Кельман М. С. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2013. 35 с.
 3. Контамінація раціонального та ірраціонального в методології правознавства : монографія / [М. Г. Братасюк, О. Г. Мурашин, В. І. Темченко та ін. ; за заг. ред. М. Г. Братасюк]. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2013. 262 с.
 4. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти : монографія. Київ : Ін Юре, 2002. 724 с.
 5. Скакун О. Методологічний підхід і метод у порівняльному правознавстві: їхнє співвідношення. *Про українське право*. 2009. Вип. IV. С. 210–219.
 6. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров та ін. ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова]. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
 7. Данн В. Н. Державна політика: вступ до аналізу / пер. з англ. Г. Є. Краснокутського ; наук. ред. М. О. Баймуратов. Одеса : АО БАХВА, 2005. 504 с.
 8. Петрова Л. В. Фундаментальні проблеми методології права: філософсько-правовий дискурс : монографія. Харків : Право, 1998. 416 с.
 9. Гусарєв С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія (основи юридичної діяльності) : навч. посіб. 3-тє вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2008. 495 с.
 10. Петрова Л. В. Фундаментальні проблеми методології права: філософсько-правовий дискурс : монографія. Харків : Право, 1998. 416 с.
 11. Гусарєв С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти : монографія. Київ : Знання, 2005. 375 с.

-
- 12 Кривицький Ю. В. Спеціалізовані норми права в механізмі правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2010. 260 с.
- 13 Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір : монографія. Харків : Право, 2011. 552 с.
- 14 Фальковський А. О. Аксіологічний підхід в методології сучасної юриспруденції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Одеса, 2011. 17 с.
15. Гусарев С. Діяльнісний підхід у структурі методології сучасного правознавства. *Право України*. 2011. № 8. С. 160–166.
16. Авакян Т. А. Нариси та дискусії щодо розуміння державної політики у сфері внутрішніх справ. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 104–113.
17. Мацькевич М. М. Конституційно-правові засади забезпечення культурних прав і свобод людини та громадянина в Україні : монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. 464 с.
18. Заморська Л. І. Правова нормативність та її інституціоналізація в Україні : монографія. Одеса : Фенікс, 2013. 304 с.
19. Циппеліус Р. Юридична методологія. Київ : Реферат, 2004. 176 с.
20. Кельман М. С. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2013. 35 с.
21. Актуальні проблеми юридичної освіти та науки в Україні : монографія / [Б. І. Андрусишин, В. Д. Бабкін, О. В. Бучма та ін. ; за ред. Ю. С. Шемшученка]. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2016. 361 с.
22. Ситник Г. П. Політико-правове забезпечення публічного управління у сфері національної безпеки : курс лекцій. Київ : САК Лтд, 2023. 142 с.
23. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології : навч. посіб. Київ : КНТ, 2016. 396 с.
24. Радченко О. Б. Філософія постмодерну : навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2011. 44 с.

-
25. Friedrich C. Man and His Government. New York : McGraw-Hill, 1963. 737 p.
26. Anderson James E. Public Policymaking : An Introduction. 7 ed. Boston : Wadsworth, 2011. 342 p.
27. Anderson J. Public policymaking. NY : Houghton Mifflin Company, 1997. 355 p.
28. Dunn W. Public Policy Analysis: An Introduction. Englewood Cliffs, NJ : Prentice Hall, 1994. 400 p.
29. Wilson W. The Study of Administration. Shafritz J. M., Hyde A. C. Classics of Public Administration. Brooks: Cole Publishing Company Pacific Grove, 1992. P. 11–24.
30. Тертичка В. В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. Київ : Основи, 2002. 750 с.
31. Купрій В. О., Тертичка В. В. Соціально-політичне середовище державної політики. *Інститут аналізу політики та стратегій*. URL : <https://goo.gl/P9mqR9>.
32. Економічний розвиток і державна політика / за заг. ред. Ю. Єханурова, І. Розпутенка. Київ : УАДУ, 2001. 480 с.
33. Кілієвич О. Англо-український глосарій термінів і понять з аналізу державної політики та економіки. Київ : Основи, 2003. 510 с.
34. Романов В. Є., Рудік О. М., Брус Т. М. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2003. 72 с.
35. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження в Україні / за заг. ред. В. Ребкала, В. Тертички. Київ : НАДУ, 2000. 232 с.
36. Державне управління : словник-довідник / за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.
37. Пал Л. А. Аналіз державної політики ; [пер. з англ. І. Дзюби]. Київ : Основи, 1999. 422 с.
38. Валецький О. Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження. Київ : НІСД, 2001. 242 с.

-
39. Бакуменко В. Д., Надолішній П. І. Теоретичні та організаційні засади державного управління. Київ : Міленіум, 2003. 256 с.
40. Державне управління в Україні: організаційно-правові засади / за заг. ред. Н. Р. Нижник. Київ : УАДУ, 2002. 164 с.
41. Андріяш В. І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 9. URL : <https://goo.gl/aLu3RG>.
42. Концептуальні засади взаємодії політики й управління / за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова, В. В. Голубь, В. М. Козакова. Київ : НАДУ, 2010. 300 с.
43. Колбеч Г. К. Політика: Основні концепції в суспільних науках ; [пер. з англ.]. Київ : КМ Академія, 2004. 127 с.
44. Романов В., Рудік О., Брус Т. Вступ до аналізу державної політики. Київ : Основи, 2001. 238 с.
45. Петренко І. Сутність державної політики та державних цільових програм. *Віче*. URL: <http://www.viche.info/journal/2566/>.
46. Лазарева О. Засоби публічної політики в державному управлінні: зміст наукової проблеми. *Демократичне врядування* : науковий вісник Львівського регіонального інституту Державного управління. URL: http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/DeVr/2010_5/fail/Lazarj.pdf.
47. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 берез. 2011 р. № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>.
48. The Oxford Handbook of Public Policy / ed. by M. Morgan, M. Rein, R. E. Goodin. Oxford : OXFORD University Press, 2008. 983 p. ISBN 978-0-19-926928-0.
49. Авакян Т. А. Суб'єкти й форми реалізації державної політики у сфері внутрішніх справ. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 37–43.
50. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

51. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 вересня 2022 року «Щодо дій України у відповідь на спробу Російської Федерації анексувати території нашої держави, з метою гарантування безпеки євроатлантичного простору, України та відновлення її територіальної цілісності»: Указ Президента України від 30 вересня 2022 р. № 679/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679/2022>.

52. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 грудня 2022 року «Про проведення огляду громадської безпеки та цивільного захисту»: Указ Президента України від 23 грудня 2022 р. № 883/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/883/2022#Text>.

53. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січня 2023 року «Про деякі питання щодо перетину державного кордону України в умовах воєнного стану»: Указ Президента України від 23 січня 2023 р. № 27/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27/2023#Text>.

54. Правоохоронна система України: стан. проблеми. перспективи реформування. *Національна безпека і оборона*. 2015. № 2-3 (151-152). С. 2–21.

55. Чижов Д.А. Характеристика державної політики щодо забезпечення та реалізації прав і свобод людини у сфері національної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 50–53. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/9.pdf.

56. Лига А.І. Правові засади державної політики у сфері захсту прав споживачів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 191–196. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2023/44.pdf.

57. Hassan M., Lukman A. The Significance of Political Theory in the Contemporary Political Discourse: Exploring the Methodological Hardcore of the Political Science. *Journal of Humanities and Social Science*. 2019. Vol. 17. №. 4. P. 62–91.

58. Bertalanffy L. von, Hempel C.G., Jonas R.E.H. General System Theory: A New Approach to Unity of Science. *Human Biology*. Vol. 23. 1951. P. 302–361.

59. Ackoff R.L. Games, decision, and organizations. *General Systems*. Vol. IV. 1959. P. 145–150.

60. Wolfe H.B. Systems Analysis and Urban Planning – the San Francisco Housing Simulation Model. *Transactions of the New York Academy of Sciences*. Ser. II. Vol. 29. № 8. 1967. P. 1043–1049.

61. Kamaryt J. Ludwig von Bertalanffy a syntetické smery v západní biologii. *Filosofické problémy moderní biologie*. Prag: Československá Akademie Ved, 1963. Str. 60–105.

62. Rapoport A. Critiques of Game Theory. *Behavioral Science*. Vol. 4. 1959. P. 49–66.

63. Дудник І.М. Вступ до загальної теорії систем : навч. посіб. Київ : Кондор, 2009. 205 с.

64. Сурмін Ю.П. Аналітична діяльність : посібник для аналітика неприбуткової організації. Київ : Центр інновацій та розвитку, 2002. 96 с.

65. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. Офіційний вісник України від 17.11.2015. № 89. Ст. 2972.

66. Мельник О. М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2004. 186 с.

67. Скакун О. Ф. Теория государства и права: учебник. Харьков : Консум. Ун-т внутр. дел. 2000. 704 с.

68. Козмюк А.Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 Харків, нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2002. 408 с.

69. Бобровник С.В. Колізійні норми як засіб удосконалення сучасного законодавства. *Парламентаризм в Україні: теорія та практика*: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 10-й річниці з дня проголошення незалежності України та 5-й річниці з дня прийняття Конституції України. Київ, 2001. С. 497–498.

70. Соловйов В.М. Поняття і сутність правового регулювання державного управління України. *Університетські наукові записки*. 2007. № 3 (23). С. 27–33.

71. Бойко І.В. Правове регулювання поліцейської діяльності в Україні. *Наука і правоохорона*. 2017. № 2. С. 17–24.

72. Адміністративне право України: основні поняття: навч. посіб. / І.П. Голосніченко, М.Ф. Стахурський, Н.І. Золотарьова ; за заг. ред. І.П. Голосніченка. Київ : ГАН, 2005. 232 с.

73. Цивільне право: підр.: У 2 т. / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, Т.І. Бєгова та ін. ; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т. 1. 656 с.

74. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради* від 03.08.2018. № 31. Ст. 241.

75. Резнікова О.О., Цюкало В.Ю., Паливода В.О., Дрьомов С.В., Сьомін С.В. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України: аналіт. доп. Київ : НІСД, 2015. 58 с.

76. Особливості дій підрозділів Національної гвардії України за результатами організації взаємодії органів військового управління Національної гвардії України з правоохоронними органами для забезпечення громадської безпеки і порядку / Манжура С. А., Гармаш В. П., Морквін Д. А. та ін. Харків : НАНГУ, 2023. 240 с.

77. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

78. Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>.

79. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18.01.2001 р. № 2245-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14>.

80. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

81. Про Національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 року № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>.

82. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

83. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану: Закон України від 24.03.2022 року № 2160-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#Text>.

84. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану із такими змінами: Закон України від 24.03.2022 року № 2149-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2149-20#Text>.

85. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо відповідальності за використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022 року № 2155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-20#Text>.

86. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії режиму воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2124-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2124-20#Text>.

87. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

88. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 65/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/652022-41653>.

89. Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань: Указ Президента України» від 24 лютого 2022 р. № 66/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66/2022#Text>.

90. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану»: Указ Президента України від 19 березня 2022 р. № 152/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152/2022#Text>.

91. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 червня 2023 року «Щодо результатів оперативних обстежень об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту та вирішення проблемних питань щодо укриття населення»: Указ Президента України від 26 червня 2023 р. № 353/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/353/2023#Text>.

92. Про навчання водіїв та державну реєстрацію транспортних засобів у період воєнного стану в Україні від 10 травня 2022 року № 584. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584-2022-%D0%BF#Text>.

93. Про реалізацію експериментального проекту щодо оформлення паспорта громадянина України та паспорта громадянина України для виїзду за кордон громадянам України, які перебувають за межами України : постанова Кабінету Міністрів України від 10 червня 2022 року № 678. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/678-2022-%D0%BF>.

94. Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України : постанова Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2022 року № 1148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148-2022-%D0%BF#Text>.

95. Про внесення зміни до пункту 6 Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції : постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 року № 1380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1380-2022-%D0%BF#Text>.

96. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань цивільного захисту : постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого

2023 року № 134. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/134-2023-%D0%BF#Text>.

97. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. *Офіційний вісник України*. 2013. № 27, стор 370. стаття 942.

98. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 62, стор 132. стаття 2179.

99. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року. *Офіційний вісник України*. 2017. № 2. Ст. 67.

100. Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію від 10 жовтня 1980 року. *Офіційний вісник України*. 2014. № 18. Ст. 1028.

101. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155/card6#Public.

102. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 20 грудня 2006 року. *Офіційний вісник України*. 2015. № 54, стор 10. Стаття 1737.

103. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

104. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

105. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2411-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 527.

106. Управління в системі Міністерства внутрішніх справ України в умовах реформування : монографія / В. О. Криволапчук, Л. М. Доля, О. Г. Циганов, та ін. Київ, 2017. 572 с.

107. Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 лип. 2021 р. № 831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021Text>.

108. Деякі питання реформування державного управління України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 черв. 2016 р. № 474-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 55. Ст. 1919.

109. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2002. 1440 с.

110. Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю.П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ : НАДУ, 2014. 448 с.

111. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лют. 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.

112. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України : Указ Президента України від 14 березня 2016 р. № 92/2016. *Офіційний вісник України*. 2016. № 23. Ст. 898.

113. Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020. URL: http://mvs.gov.ua/ua/pages/strategiya_2020.htm

114. Питання реформування органів внутрішніх справ України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 1118-р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 96. Ст. 2767.

115. Про Національну гвардію України : Закон України від 13 берез. 2014 р. № 876-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594.

116. Олексій Чернишов: Національна концепція «Безпечна громада» стане основою посилення безпеки у кожній громаді. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/oleksii-chernyshov-natsionalna-kontseptsiia-bezpechna-hromada-stane-osnovoju-posylenia-bezpeky-u-kozhnii-hromadi>

117. Національну Концепцію «Безпечна громада» найближчим часом винесуть на широке громадське обговорення. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15558>.

118. У МВС розробили «Абетку з безпеки» для школярів. Міністерство внутрішніх справ України, опубліковано 25 серпня 2022 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-mvs-rozrobyly-abetku-z-bezpeky-dlia-shkoliariv>.

119. У МВС презентували мобільний застосунок для реагування на випадки домашнього та гендерно зумовленого насильства. URL: <https://mvs.gov.ua/news/u-mvs-prezentovali-mobilnii-zastosunok-dlya-reaguvannya-na-vipadki-domasnyogo-ta-genderno-zumovlenogo-nasilstva>.

120. Безпека освітнього процесу в умовах війни. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/civilniy-zahist/2022/15.06/Rekom.shchodo.orhanizatsiyi.ukryttya.15.06.2022.pdf>.

121. Безпека під час навчання: рекомендації щодо організації укриття. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/bezpeka-pid-chas-navchannya-rekomendaciyi-shodo-organizaciyi-ukryttya>.

122. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки. Державна служба якості освіти України. URL: <https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/>

123. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення вимог цивільного захисту під час планування та забудови територій: Закон України від 29 липня 2022 року № 2486-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2486-20#Text>.

124. Ситник Уляна. Де у Львові є укриття – карта у текстовому форматі. URL: <https://lviv.vgorode.ua/news/sobytyia/a1199535-de-u-lvovi-je-ukrittja-karta-u-tekstovomu-formati>.

125. У поліції кажуть, що рівень злочинності за пів року впав на 25%. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3537526-u-policii-kazut-so-riven-zlocinnosti-za-piv-roku-vpav-na-25.html>.

126. Поліція не відкрила провадження щодо нападу на правозахисників. УГСПЛ подає скарги. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/politsiia-ne-vidkryla-provadhennia-shchodo-napadu-na-pravozakhysnykiv-uhspl-podaie-skarhy/>.

127. Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану : наказ МВС України від 1 берез. 2022 р. № 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0273-22#Text>.

128. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 3 берез. 2022 р. № 2114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>.

129. Блохіна М. У Львові вкотре повідомили про мінування шкіл: учнів масово евакуюють. URL: <https://novyny.live/lviv/vo-lvove-v-ocherednoi-raz-soobshchili-o-minirovanii-shkol-uchenikov-massovo-evakuiruiut-39795.html>

130. МВС: Майже половина території України потенційно була забруднена мінами. Міністерство внутрішніх справ України, опубліковано 06 вересня 2022 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mvs-maizhe-polovyna-terytorii-ukrainy-potentsiino-bula-zabrudnena-minamy>.

131. Узагальнення подій, які відбулися в Одеській області протягом 6 місяців повномасштабної російсько-української війни: 24 лютого – 24 серпня 2022 року. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/uzahalnennia-podiy-iaki-vidbulysia-v-odeskiy-oblasti-protiahom-6-misiatsiv-povnomasshtabnoi-rosiysko-ukrainskoi-viyny-24-liutoho-24-serpnia-2022-roku/>.

132. Під час війни на Одещині фіксується більше випадків домашнього насильства, ніж раніше. URL: <https://izbirkom.org.ua/news/zashchita-grazhdanskikh-prav-12/2022/pid-chas-vijni-na-odeshini-fiksuyetsya-bilshe-vipadkiv-domashnego-nasilstva-nizh-ranishe/>.